

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ТРЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛО ЖАБЛЯНОВ срещу БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 36658/18 г.)

РЕШЕНИЕ

Член 10 — Свобода на изразяване — Отстраняване на заместник-председател на парламента заради изказвания и поведение, оправдаващи репресиите на комунистическия режим — Разграничение между отстраняване от професионален и от политически пост, какъвто е заемал жалбоподателят — Изявления, които не заслужават засилената защита, която обичайно се предоставя при изразяване на въпроси от обществен интерес — Необходимост мярката да се преценява на фона на историята на България след Втората световна война и тоталитарния характер на комунистическия режим — Държави, които са преживели комунистически репресии, носят особена морална отговорност да се дистанцират от тях — Отстраняване, което е по-скоро символично и превантивно, отколкото наказателно — Мярка, „необходима в демократичното общество“

СТРАСБУРГ

27 юни 2023 г.

Настоящото решение ще стане окончателно при обстоятелствата, посочени в член 44, § 2 от Конвенцията. То може да подлежи на редакционни корекции.

По делото Жаблянов срещу БЪЛГАРИЯ

Европейският съд по правата на човека (Трето отделение), заседаващ в състав, състоящ се от:

Пере Пастор Виланова (Pere Pastor Vilanova), *Председател*,
Жолиен Шукинг (Jolien Schukking),
Йонко Грозев (Yonko Grozev),
Армен Харутюнян (Armen Harutyunyan),
Георгиос А. Сергидес (Georgios A. Serghides),
Пеетер Роосма (Peeter Roosma),
Андреас Зюнд (Andreas Zünd), *съдии*,

и Милан Блашко (Milan Blaško), *секретар на отделението*

Като взе предвид:

жалбата (№ 36658/18) срещу Република България, подадена в Съда по член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от един български гражданин г-н Валери Мирчев Жаблянов („жалбоподателят“) на 25 юли 2018 г.;

решението да се уведоми българското правителство („правителството“) за жалбата относно твърдяна намеса в правото на жалбоподателя на свобода на изразяване и да се обяви останалата част от жалбата за недопустима; и

становищата на страните;

След обсъждане в закрито заседание на 30 май 2023 г.,

Постанови следното решение, прието на същата дата:

ВЪВЕДЕНИЕ

1. Делото засяга основно два въпроса по член 10 от Конвенцията. Първият въпрос е дали отстраняването на заместник-председател на българското Народно събрание от поста му заради негови публични изявления може да се разглежда като „намеса“ в правото му на свобода на изразяване по смисъла на член 10 § 1, по-специално с оглед на естеството на тази длъжност. Вторият въпрос е дали това отстраняване, което се основава главно на изявление, оправдаващо „Народния съд“ — извънреден наказателен съд, действащ през първата година от установяването на комунистическия режим в България през 1944—48 г. — може да се разглежда като отговарящо на изискванията на член 10 § 2, и по-специално като „необходимо в едно демократично общество“.

1 ФАКТИТЕ

2. Жалбоподателят е роден през 1965 г. и живее в София. Пред Съда той е представяван от г-н М. Екимджиев и г-жа К. Бончева, адвокати, практикуващи в Пловдив.

3. Правителството се представлява от своя агент г-жа С. Собаджиева от Министерството на правосъдието.

I. ИЗБОРА НА ЖАЛБОПОДАТЕЛЯ ЗА ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

4. През март 2017 г. жалбоподателят е избран за член на българския парламент — Народното събрание — от листата на Българската социалистическа партия (до м. април 1990 г. — Българската комунистическа партия).¹

5. На първото си пленарно заседание през април 2017 г. новоизбраното Народно събрание приема специални процедурни правила за избор на председател и заместник-председатели. Съгласно тези правила заместник-председателите трябва да бъдат петима — по един за всяка от партиите или коалициите, чиито кандидати са били избрани за народни представители (вж. § 46 по-долу) — и те трябва да бъдат гласувани *заедно*, а не един по един. Парламентарната група на Българската социалистическа партия, която разполага с осемдесет от общо 240 места, номинира жалбоподателя. Той, както и останалите четирима заместник-председатели (по един за всяка от четирите парламентарни групи), са избрани с 235 гласа „за“, без нито един глас „против“ и „въздържал се“.

¹. Българската социалдемократическа партия е основана през 1891 г. През 1903 г. тя се разделя на две фракции: „широки“ и „тесни“ социалисти. През 1919 г. фракцията на „тесните социалисти“ приема името Българска комунистическа партия (тесни социалисти) и се присъединява към болшевиките в Русия. През 1924 г. тя е разпусната по съдебен ред съгласно новоприет закон, който забранява „всякакви... организации или групи, които за постигане на своите цели проповядват или прибягватпрестъпление, въоръжени акции, насилие или терористически действия или учредяват свои нелегални поделения“. През 1938 г. тя се слива с Работническата партия. За първи път тя идва на власт като член на правителството на Отечествения фронт, сформирано след *държавния преврат* на 9 септември 1944 г. (вж. бележка под линия 13). През 1948 г., когато вече е доминираща политическа партия в България, тя приема името Българска комунистическа партия. Тя запазва това име до април 1990 г., когато след падането на комунистическия режим в края на 1989 г., се преименува на Българска социалистическа партия. Тя продължава да действа под това име.

II. СПОРНИТЕ ИЗЯВЛЕНИЯ НА ЖАЛБОПОДАТЕЛЯ

А. За договора с Бившата югославска република Македония

6. На пленарно си заседание на 18 януари 2018 г. Народното събрание обсъжда предложение на правителството за ратифициране на Договора за приятелство, добросъседство и сътрудничество между Република България и Република Македония, сключен през август 2017 г. между България и (тогавашната) Бивша югославска република Македония. След като членовете на двете парламентарни комисии, натоварени с анализа на договора, са представили доклади за него, деветима народни представители, сред които и жалбоподателят, получават думата за изказване.

7. В началото жалбоподателят отбелязва, че ще говори в лично качество като народен представител. Той критикува начина, по който е сключен договорът, както и някои от неговите клаузи и формулировки, които според него възраздат доктрината на „македонизма“, поспециално защото договорът признава българите и македонците за два отделни народа, говорещи различни езици. Жалбоподателят също така изразява загриженост относно действието на клауза, с която двете държави се задължават да „предприемат ефективни мерки за противодействие на враждебната пропаганда“ една срещу друга.

8. Жалбоподателят продължава:

„...[Т]аква договори, гласувани по този лековат начин, без да се вниква в съдържанието, без да се държи сметка за историческата тежест на нашата нация, на нашето самосъзнание и на перспективата за развитие на България, отрязват именно бъдещето за развитието на нашата нация, на нашата държава, на перспективата ни да бъдем фактор в Европа и на Балканите. Именно подобни договори! Защото те разкъсват националното самосъзнание, защото нацията е дух, а не работници по евтините строежи на Европа. Нацията е дух, нацията е самосъзнание, нацията е разбиране за собствената ни ценност, като народ в рамките на целия този съюз, и ние с лека ръка продаваме всичко това! Продаваме го на Югоизток, продаваме го на Запад и на всичкото отгоре обясняваме, че това е мъдра държавническа политика. Това е търгашество, уважаеми колеги – политическо, геополитическо, и не искам да употребявам други квалификации – търгашество от най-ниска проба! То не е държавническа политика...

... Уважаеми колеги, Договорът е недоносче, Договорът е една измишльотина! Договорът е апотеоз на атлантическите амбиции на Балканите за сметка на народите и също така, както преди 100 години бяха подписани редица други договори, България загуби територии и влезе в няколко национални катастрофи...”

9. Непосредствено след обсъждането Народното събрание ратифицира договора.

В. За възпоменанието на жертвите на комунистическия режим

10. В началото на пленарното заседание на Народното събрание на 1 февруари 2018 г. депутат от ГЕРБ (*Граждани за европейско развитие на България*), политическата партия с най-много депутатски места и основен член на управляващата коалиция, предлага паметта на жертвите на комунистическия режим да се почете с минута мълчание.² В речта си този депутат — бивш кмет на Пловдив — споменава по-специално хилядите хора, осъдени на смърт, доживотен затвор и дълги срокове лишаване от свобода от „Народния съд“.³

11. След това депутат от политическата партия „*Движение за права и свободи*“ предлага минутата мълчание да бъде посветена и на турците и мюсюлманите в България, които са били подложени на репресии по време на комунистическия режим.

12. Жалбоподателят се изказва непосредствено след тези двама народни представители от името на парламентарната група на Българската социалистическа партия. Той слиза от мястото си на заместник-председател, отива на парламентарната трибуна и прави следното изявление:

„Аз ще изразя съжаление за начина, по който се развива българският парламентаризъм след 30 години почти демократичен политически опит.

Смятам, че Българската социалистическа партия няма как да бъде изправена на подсъдимата скамейка по една проста причина: защото беше партията, която водí въоръжената борба срещу фашизма и монархофашизма в България.

Искам да се спра на конкретни исторически факти, а не на литературните съчинения, които чухме. На 1 ноември 1943 г. е подписан Секретният протокол на Московската конференция от външните министри на Съветския съюз, Съединените щати и Великобритания, в чиято 18-а точка изрично е записана Декларация за отговорността на хитлеристите за извършените техни зверства и за политическата отговорност на фашизма. Тази декларация е публикувана, като изрично е уточнено в нея, че не засяга въпросите за главните военни престъпници и престъпленията, които не са свързани с определена географска територия и които ще бъдат наказани със съвместно решение на правителствата на съюзниците — т. 18, 1 ноември 1943 г.

По време на Кримската конференция ръководителите на трите съюзнически държави — Съветския съюз, Съединените щати и Великобритания, провела се от

² През януари 2011 г. българското правителство обявява 1 февруари за „Ден на признателност и почит към жертвите на комунистическия режим“. Датата е избрана, защото „Народният съд“ е постановил първите си решения на 1 февруари 1945 г. (вж. бележка под линия 3, както и § 62 по-долу).

³ „Народният съд“ е наказателен трибунал, създаден с правителствен указ в края на 1944 г., след *държавния преврат* в България на 9 септември 1944 г. и идването на власт на правителството на Отечествения фронт (вж. бележка под линия 13), в което Българската комунистическа партия (по това време наричаща себе си Българска работническа партия (комунисти) — вж. бележка под линия 1) държи министерствата на вътрешните работи и на правосъдието. За подробности вижте §§ 54—62 по-долу.

РЕШЕНИЕ ЖАБЛЯНОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

4 до 11 февруари 1945 г., препотвърждава решението на Московската конференция, а след нея министър-председателят на Великобритания Уинстън Чърчил прави следното изявление: „Най-добре би било всички военнопръстѣпници и фашисти да бъдат разстреляни заедно с главните прѣстѣпници в момента, в който бъдат хванати.“ По време на същата конференция изявлението на Йосиф Сталин е следното: „Моля, преди разстрѣла настоявам все пак да бъдат съдени.

Решението за Нюрнбергския процес, както и за процесите, които са проведени в Европа – извън територията на Германия, е взето от международните органи и конференции на съюзниците.“ Домашните интерпретации на бивши общински и градски кметове за борбата срещу фашизма трудно ще бъдат разбрани извън границите на местата, които са управлявали. Благодаря Ви за вниманието.“

13. След речта си жалбоподателят се връща на мястото на заместник-председателя, а председателят приканва всички народни представители да почетат с минута мълчание „паметта на жертвите на комунизма и на жертвите на Възродителния процес“.⁴ Докато председателят на парламента и всички депутати са се изправили за минутата мълчание, жалбоподателят, който отново слиза на парламентарната трибуна, взима думата и заявява, че предлага да бъдат почетени и „жертвите на фашизма — десетките, стотици разстреляни партизани, войниците в Отечествена война⁵ ...“. Председателят напомня на жалбоподателя, че минутата мълчание вече е започнала и че „е 1 февруари“. Жалбоподателят продължава с „... обесени и убити в затворите на „Обществената безопасност“.⁶ Да бъдат почетени Гео Милев⁷, Йосиф Хербст⁸ ...“, което кара председателя на НС да прекъсне микрофона на жалбоподателя. Председателят на Народното събрание повтаря: „Едноминутно мълчание за жертвите на комунистическия режим и за

⁴. „Възродителният процес“ е наименованието на политиката на комунистическия режим в България за асимилиране на турското и другите мюсюлмански малцинства в страната. Той се състои главно в кампания за смяна на имената през 1984—1985 г., по време на която турците, живеещи в България, са принудени да сменят имената си с български, и с принудителната емиграция в средата на 1989 г. на повече от 360 000 български турци в Турция (виж *Абиглу и 96 други срещу България*, № 39553/98, решение на Комисията от 20 май 1998 г., недокладвано).

⁵. „Великата отечествена война“ (руски: *Великая Отечественная война*; български: *Велика отечествена война*) е термин, използван най-вече в Руската федерация и някои други бивши републики на Съветския съюз, за да опише конфликта, който се води от 22 юни 1941 г. до 9 май 1945 г. в много части на Източния фронт на Втората световна война, главно между Съветския съюз и нацистка Германия.

⁶. *Обществената безопасност* е полицейски отдел в България, използван през 1923—25 г. за потискане на прокомунистически активисти.

⁷. Гео Милев (1895—1925) е български поет, журналист и преводач, арестуван и убит по време на вълната от репресии след терористичния атентат в църквата „Света Неделя“ в София през април 1925 г., извършен от военния клон на Българската комунистическа партия.

⁸. Йосиф Хербст (1875—1925) е български журналист, писател и политически активист, който е арестуван и изчезва в хода на същата вълна от репресии.

жертвите на Възродителния процес! Днес е 1 февруари, колеги!“ Жалбоподателят, който вече се преместил на парламентарната трибуна, ѝ извиква „... и за жертвите на фашизма!“, а тя продължава: „Моля, с наведени глави, с едноминутно мълчание да почетем жертвите!“. След това всички народни представители, включително и жалбоподателят, остават безмълвни в продължение на една минута.

С. За „Народният съд“

14. В декларация, публикувана на 13 февруари 2018 г. в знак на протест срещу провеждането на факелно шествие в памет на генерал-лейтенант, убит в София от комунистически партизани на 13 февруари 1943 г., Българската социалистическа партия обявява, *inter alia*, че „Народният съд“⁹ е бил необходим на съюзническите сили по време на Втората световна война и е бил „необходимо и неизбежно военновременен правосъдие“. Малко след публикуването на декларацията пресцентърът на партията уточнява, че изпълнителното ѝ бюро не е одобрило нейния текст, а само е поискало да бъде подготвена. Според някои медии декларацията е била изготвена от жалбоподателя, който по това време е бил член на това бюро. В телевизионно интервю, дадено два дни по-късно, на 15 февруари 2018 г., председателят на парламентарната група на партията заявява, че изявлението за „Народния съд“ не представлява официалната позиция на партията и че публикуването на декларацията с „неуместното“ изречение за този съд е било „недоразумение“, но отказва да отговори дали жалбоподателят неговия автор.

15. В становището пред Съда жалбоподателят отрича да е автор на това изречение, но заявява, че въпреки това е против „едностранчивите оценки“ за „Народния съд“.

III. ОТСТРАНЯВАНЕ НА ЖАЛБОПОДАТЕЛЯ ОТ ДЛЪЖНОСТТА ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ

16. На 15 февруари 2018 г. парламентарната група на ГЕРБ призовава жалбоподателя да подаде оставка от поста заместник-председател на Народното събрание, позовавайки се на поведението му на 1 февруари 2018 г. и на изявлението за „Народния съд“ (вж. §§ 10—14 по-горе). Те заявяват, че членовете на парламентарната група на Българската социалистическа партия са признали, че изявлението, което те определят като „обидно за целия български народ“, е написано от жалбоподателя, и предупреждават, че ако той не поеме политическа отговорност за действията си и не подаде оставка, ще поискат да бъде отстранен.

⁹. Вж. бележка под линия 3.

17. Същия ден, в отговор на въпрос на журналист, който пита защо е определил „Народния съд“ като „необходимо и неизбежно военновременно правосъдие“, жалбоподателят заявява, че не той, а редица международни документи са го определили по този начин, и призовава всички присъстващи журналисти да „прочетат и проверят“ това, като добавя, че тези документи го „определят... даже като задължителен“.

А. Предложение за освобождаване на жалбоподателя от длъжност

18. На 20 февруари 2018 г. осемдесет и един народни представители, предимно от ГЕРБ (вж. § 10 по-горе), предлагат жалбоподателят да бъде освободен от длъжността заместник-председател на Народното събрание. Пзовавайки се на трите инцидента, описани в §§ 6–14 по-горе, те твърдят, че той системно е превишил правата си по смисъла на чл. 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание (вж. § 48 (б) по-долу). Според тях изявлението му от 18 януари 2018 г., че договорът с (тогавашната) Бивша югославска република Македония е „търгашество от най-ниска проба“, „недоносче“ и „измишнѳотина“, е „[принизил] всички усилия през двадесетгодишния период на двете държави за постигане на взаимно добросъседство и разбирателство“. Действията на жалбоподателя на 1 февруари 2018 г. нарушавали чл. 155, ал. 1 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание (вж. § 53 по-долу) възпрепятства реда в залата, както и отдаването на почит на жертвите на комунистическия режим и на „Възродителния процес“.¹⁰ „Свързването“ на името на жалбоподателя с декларацията за „Народният съд“¹¹ „дискредитира институцията на българския парламент и засяга пряко неговия авторитет“, докато в качеството си на заместник-председател на Народното събрание жалбоподателят е имал задължението да поддържа институционалния и политическия авторитет на Народното събрание. Той заслужавал да понесе политическа отговорност за тази декларация и да бъде лишен от „представителната функция“ като заместник-председател на Народното събрание.

В. Обсъждане и гласуване на предложението

19. На следващия ден, 21 февруари 2018 г., Народното събрание обсъжда предложението. Дебатът започва с представяне на предложението от депутат от ГЕРБ.

¹⁰. Вж. бележка под линия 4.

¹¹. Вж. бележка под линия 3.

20. Когато му е дадена думата за лично изказване, жалбоподателят посочва, наред с другото, че той просто е упражнил конституционното си право да изразява мнението си не само в лично качество, но и в качеството си на представител на хората, които са гласували за неговата политическа партия, и че заема длъжността заместник-председател на Народното събрание в качеството си на член на тази партия. По-голямата част от остатъка от речта му е посветена на възгледите му по въпроса дали фашизмът е съществувал в България преди 9 септември 1944 г. и за ролята на „Народния съд“ в историята на страната. Той е казал по-специално следното:

„Въпросът за историческата истина няма да бъде решен и ние не крием илюзии в това отношение. Не бива да бъдат хранени илюзии. Позициите са ясни, истината – също. Жертвите са факт. Паметниците, полуразрушени в забравата на времето, събират отново на 2 юни¹² бойците срещу фашизма в България. Това го знае цялата наша партия. Не заради друго, а защото под тези паметници има кости на избити без закон хора – обезглавени, горени, рязани от фашистките палачи на България. И именно срещу тези палачи е произнесена тази присъда, която е в съзвучие с десетките, стотици и хиляди присъди, произнесени в Европа от съдилищата във Франция – над 10 хиляди присъди, от съдилищата, организирани от Великобритания, дори в Италия, в Триест срещу върховното командване на германската армия, срещу военните престъпници, срещу политическите главорези, срещу онези, които се опитаха да обезглавят свободата и демокрацията в Европа, която Вие днес се правите, че защитавате.“

21. Друг депутат от ГЕРБ, който се изказва след жалбоподателя, отбелязва, че изявленията му, обосноваващи „Народния съд“, са в противоречие с чл. 2, ал. 1, т. 3 от Закона за обявяване на комунистическия режим в България за престъпен (вж. § 71 по-долу).

22. Лидерът на политическата партия на жалбоподателя, Българската социалистическа партия, заявява, наред с другото, че отстраняването на жалбоподателя от длъжността му би било в нарушение на Правилника за организацията и дейността на Народното събрание и на конституционното му право на свобода на изразяване. Тя заявява още, че партията ѝ няма намерение да предлага друг заместник-председател на парламента и ще изчака жалбоподателят да бъде възстановен от Конституционния съд или от „Европейския съд“.

23. Друг депутат от ГЕРБ е изтъква, наред с другото, че през 1998 г. „Народният съд“ е бил „отменен като незаконен“ (вж. бележка под линия 3 отгоре) и че през 2000 г. комунистическият режим е бил

¹² От 1901 г. насам 2 юни е денят, в който се почита паметта на загиналите за свободата на България. Датата е избрана, тъй като на този ден през 1876 г. е застрелян българският поет и революционер Христо Ботев (1848—1976) след въстание на българите в Османската империя. В периода 1953—88 г., по време на комунистическия режим, той се нарича „Ден на Ботев и на загиналите в борбата срещу турското иго, капитализма и фашизма и в Отечествена война [вж. бележка под линия 5]“. От 1993 г. официалното му наименование е „Ден на Ботев и на загиналите за свободата на България“.

официално обявен за престъпен (вж. §§ 69—72 по-долу). От своя страна председателят на парламентарната група на ГЕРБ заявява, наред с другото, че Българската социалистическа партия е имала право да номинира друг заместник-председател на Народното събрание и отбелязва, че се е отказала от това право.

24. Предложението за отстраняване на жалбоподателя от длъжността заместник-председател бива прието със 110 гласа „за“ и 71 гласа „против“. Няма въздържали се, но депутатите от Движението за права и свободи са напуснали заседанието преди гласуването, заявявайки, че не са съгласни с предложението.

IV. ОСПОРВАНЕ НА ОТСТРАНЯВАНЕТО ПРЕД КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД

А. Ход на производството

25. Девет дни по-късно, на 2 март 2018 г., шестдесет народни представители искат от Конституционния съд да обяви, че решението за отстраняване на жалбоподателя от длъжността заместник-председател на Народното събрание противоречи на разпоредбите на Конституцията от 1991 г., гарантиращи върховенството на закона (чл. 4, ал. 1 и 2), политическия плюрализъм (чл. 11, ал. 1), свободата на мисълта (чл. 37, ал. 1), свободата на убежденията (чл. 38), свободата на изразяване на мнение (чл. 39) и свободата на народните представители да действат въз основа единствено от Конституцията, законите и личните си убеждения (чл. 67, ал. 1 и 2 — вж. §§ 40—41 по-долу). Те също така твърдят, че отстраняването е било в нарушение на конституционната разпоредба, която оправомощава Народното събрание да приема свои собствени правила (чл. 73 — вж. § 42 по-долу). Твърдят, че нито едно от трите действия, за които жалбоподателят е бил упрекнат, не може да се подведе под хипотезата на чл. 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание (вж. § 48 (б) по-долу). Всяко едно от тези действия е извършено в качеството му на обикновен народен представител, а не на заместник-председател на Народното събрание, и освен това представлява законно упражняване, наред с другото, на конституционното му право на свобода на изразяване като такъв. Той не може да бъде санкциониран за това, че надлежно се е възползвал от това си право.

26. На 22 май 2018 г. Конституционният съд допуска искането за разглеждане по същество, конституира жалбоподателя и Народното събрание като страни по делото и ги кани да представят писмени становища. Нито Народното събрание, нито жалбоподателят представят такива.

В. Решение на Конституционния съд

27. След като разглежда делото по същество, на 6 ноември 2018 г. Конституционният съд отхвърля искането със седем гласа „за“ и пет „против“ (вж. *Решение № 16 от 06.11.2018 г. по к. д. № 4/2018 г., обн. ДВ, бр. 95/2018 г.*).

1. Решение на мнозинството

28. Мнозинството счита, че от чл. 76, ал. 3 от Конституцията от 1991 г. (вж. § 39 по-долу) се подразбира, че пълномощията на председателя и заместник-председателите на Народното събрание могат да бъдат прекратени предсрочно; основанията за това не са посочени в самата Конституция, а в Правилника за организацията и дейността на Народното събрание. Тъй като председателят на Народното събрание и заместник-председателите са вътрешни органи на Народното събрание, а не пълноправни държавни органи, те не са имали „мандат“ — термин, използван в Конституцията от 1991 г. единствено по отношение на държавните органи. Неслучайно в Правилника за организацията и дейността на Народното събрание се говори не за предсрочно прекратяване на мандата, а за предсрочно освобождаване. В решението за отстраняването на жалбоподателя е посочено правното основание, както и фактите, които според гласувалите народни представители обосновават прилагането на чл. 5 (вж. § 48 по-долу).

29. По силата на чл. 67, ал. 2 от Конституцията от 1991 г. (вж. § 41 по-долу) народните представители трябва да спазват Конституцията и законите. Това важи в още по-голяма степен за председателя и заместник-председателите на Народното събрание. Според решението за отстраняването му жалбоподателят е нарушил член 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание, като *системно* е превишил правата си (вж. § 48, т. б по-долу). В конкретния случай *системността* на поведението му не е имала просто количествено измерение. В един закон намират израз синтезираните от представителите ценности, от името на титуляря на държавна власт — народа, и всяко действие в несъответствие със закон, в този смисъл, би могло да носи белезите на посегателство върху системата на закрепените в правото ценности на обществото. В тази връзка трябва да се отбележи, че през 2000 г. Народното събрание е приело Закон за обявяване на комунистическия режим в България за престъпен (вж. §§ 69—72 по-долу). Макар и подчертано декларативен характер, този дава израз на оценката на обществото за визириания в закона исторически период на държавно развитие на страната. Конкретното фактическо основание за квалификацията на поведението на жалбоподателя в решението за неговото отстраняване като „системно превишаване на правата“ е несъответствието му с ценностния избор,

изразен от народното представителство от името на народа, отразен в чл. 2, ал. 1, т. 3 от цитирания закон.

Изявлението, което мнозинството в Народното събрание приема за написано от жалбоподателя — че „Народният съд“ е „едно необходимо и неизбежно военновременно правосъдие“ — е в противоречие с този член, който осъжда „безпрецедентната разправа с ... всички невинно осъдени от така наречения "Народен съд", (вж. §§ 14 и 18 по-горе и § 71 по-долу). По този начин изявлението е нарушило и чл. 67, ал. 2 от Конституцията (вж. § 41 по-долу).

30. Освен това решението на Народното събрание и мотивите в предложението за него показват, че на 1 февруари 2018 г. жалбоподателят е нарушил парламентарния ред в разрез с чл. 155, ал. 1 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание (вж. § 53 по-долу), който има силата на закон. Обикновените народни представители подлежат на дисциплинарни санкции за такива нарушения, а заместник-председателят, към когото са установени едни по-завишени очаквания да поддържа авторитета на Народното събрание, трябва да понесе допълнителна отговорност за такива нарушения. Не е от значение, че възприемайки въпросното поведение жалбоподателят не е действал в качеството си на заместник-председател, тъй като той е имал общо задължение да се държи спокойно и разумно с оглед авторитета на Народното събрание.

2. Особени мнения

(а) Първо особено мнение

31. В особено мнение един от съдиите заявява, че тъй като заместник-председателите на Народното събрание остават негови членове, свободата им да се изразяват не може да бъде ограничавана повече от тази на всеки друг член, стига изказванията им да не противоречат на Конституцията и законите. Това се изисква от конституционния принцип на плурализма. От това следва, че заместник-председател на Народното събрание ще е извършил системно превишаване на правата си или ще е в неизпълнение на задълженията си по смисъла на чл. 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание само ако не изпълнява задълженията, предвидени в чл. 77 от Конституцията от 1991 г. (вж. §§ 36, 38 и 48, т. 6 по-долу). Отстраняването на заместник-председател на Народното събрание, което не попада в обхвата на това правило, противоречи на конституционния принцип на правовата държава.

32. Вярно е, че на 1 февруари 2018 г. жалбоподателят умишлено е нарушил парламентарния ред и е възпрепятствал изпълнението на задълженията на председателя на Народното събрание, като е нарушил конституционното си задължение да подпомага председателя на

Народното събрание. Това поведение е попадало в обхвата на чл. 5, ал. 1, т. 2. Но другите две деяния, за които е бил упрекнат, не са. Те са представлявали упражняване на правото на всеки народен представител да изразява свободно своите възгледи, независимо дали те са верни или приемливи за другите. Изявленията на жалбоподателя относно договора и „Народния съд“ нямат нищо общо с конституционните му функции като заместник-председател на Народното събрание. Тъй като тези две действия не са могли да попаднат в обхвата на чл. 5, ал. 1, т. 2, неизпълнението на задълженията от страна на жалбоподателя не е било „системно“. Следователно отстраняването му от длъжност е било противоконституционно.

(b) Второ особено мнение

33. В общо особено мнение четирима други съдии подчертават, че жалбоподателят може да бъде освободен преждевременно си само при условията, предвидени в чл. 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание (вж. § 48, т. б по-долу), а не по политическа целесъобразност. Ако освобождаването не отговаря на тези условия, то е в противоречие с принципа на правовата държава. Превишаване на правата от страна на жалбоподателя или неизпълнението на задълженията му като заместник-председател на Народното събрание може да се отнася само до упражняването на конкретните му правомощия и задължения съгласно чл. 77 от Конституцията от 1991 г. и чл. 8 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание (вж. §§ 36, 38 и 43—45 по-долу). Нито един от трите случая, послужили като фактическо основание за освобождаването му, не е свързан с тези конкретни правомощия и задължения, тъй като по време на всеки от тях, той е действал в качеството си на обикновен народен представител, а не е искал да говори от името на ръководството на Народното събрание, и просто е упражнявал във всеки от тези случаи, *наред с другото*, конституционното си право на свобода на изразяване. Освен това е съмнително дали той е автор на изявлението за „Народния съд“ в декларацията на политическата му партия. Следователно действията му не са били в съответствие с чл. 5, ал. 1, т. 2, който освен това изисква неправомерното поведение на заместник-председателя на Народното събрание да е „системно“ — понятие, което не може да се тълкува по начина, по който го е направило мнозинството (вж. § 29 по-горе). Това означава, че отстраняването не е имало надлежно фактическо основание, поради което е противоречало на принципа на правовата държава и е било противоконституционно. На практика това е политическа санкция, наложена от парламентарното мнозинство в отговор на мнението на жалбоподателя. По този начин отстраняването е нарушило конституционното право на жалбоподателя на свобода на

изразяване, което е особено широко за народните представители. Нито в решението на мнозинството, нито в решението за отстраняването на жалбоподателя е изяснено защо намесата в това право е била оправдана.

V. ОСТАТЪКА ОТ МАНДАТА НА ЖАЛБОПОДАТЕЛЯ В НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

34. Жалбоподателят остава народен представител до края на мандата си през март 2021 г. През септември 2020 г. той напуска парламентарната група на Българската социалистическа партия и изкарва остатък от мандата си като независим народен представител.

VI. ИЗБОР НА НОВ ЗАМЕСТИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ НА МЯСТОТО НА ЖАЛБОПОДАТЕЛЯ

35. На 10 юли 2019 г. парламентарната група на Българската социалистическа партия номинира за заместник-председател на Народното събрание друг депутат от тази група, г-н К. В. Той е избран без разисквания със 106 гласа „за“, 4 гласа „против“ и 4 гласа „въздържал се“. Той остава на този пост до края на мандата на Народното събрание през март 2021 г. На 30 юни 2019 г. жалбоподателят е отстранен от изпълнителното бюро на Българската социалистическа партия.

2 СЪОТВЕТНАТА ПРАВНА РАМКА

I. КОНСТИТУЦИЯ ОТ 1991 Г

A. Разпоредби относно заместник-председателите на Народното събрание

36. Съгласно чл. 77, ал. 1 и чл. 78 от Конституцията от 1991 г. председателят на Народното събрание: (а) представлява Народното събрание; (б) свиква го; (в) предлага проект за дневен ред на заседанията; (г) председателства заседанията и осигурява тяхното нормално протичане; (д) удостоверява с подписа си съдържанието на актовете на Народното събрание; (е) обнародва тези актове; и (ж) организира международните връзки на Народното събрание. Той може също така да даде разрешение за задържане или започване на наказателно производство срещу народен представител, когато Народното събрание не заседава (чл. 70, ал. 1). При невъзможност вицепрезидентът да встъпи в длъжност (в хипотеза на смърт, трайна невъзможност или оставка на президента), правомощията на президента

се изпълняват *ad interim* от председателя на Народното събрание(чл. 97, ал. 4).

37. Конституционният съд е пояснил, че правомощията на председателя по отношение на основните функции на Народното събрание (приемане на закони и контрол върху изпълнителната власт) не надхвърлят правомощията на всеки друг член. Въпреки че председателят на Народното събрание се ползва с особен политически престиж, той няма право на вето или на решаващ глас, нито специални прерогативи да предлага закони отвъд тези на всеки друг народен представител. Следователно председателят на Народното събрание не е независим държавен орган в традиционния смисъл на думата, въпреки че удостоверява с подписа си съдържанието на приетите от Народното събрание актовете и по изключение може да изпълнява функциите на *ad interim* президент на републиката (вж. *Решение № 16 от 10.11.1992 г. по к. д. № 25/1992 г., КС, обн. ДВ, бр. 94/1992 г.*).

38. Заместник-председателите подпомагат председателя и изпълняват функциите, които той им е възложил (чл. 77, ал. 2).

39. Председателят и заместник-председателите трябва да бъдат избрани на първото заседание на всяко ново Народно събрание (чл. 76, ал. 3). Конституцията не определя срок за изпълнение на пълномощията им.

В. Разпоредби относно мандата на народните представители

40. Чл. 67, ал. 1 предвижда, че народните представители представляват не само своите избиратели, но и целия народ, и че обвързването със задължителен мандат е недействително. .

41. Съгласно чл. 67, ал. 2 народните представители трябва да действат единствено въз основа на Конституцията и законите, както и в съответствие със своята съвест и убеждения.

II. ПРАВИЛНИК НА НАРОДНОТО СЪБРАНИЕ

42. Съгласно чл. 73 от Конституцията от 1991 г. организацията и дейността на Народното събрание се уреждат от самата Конституция и от правилник, приет от Народното събрание. Четиридесет и четвъртото Народно събрание, чийто мандат започва през м. април 2017 г. и приключва през март 2021 г., приема правилника си на 27 април 2017 г. и той влиза в сила на 2 май 2017 г.

А. Разпоредби относно заместник-председателите на Народното събрание

43. Чл. 8, ал. 1 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание от 2017 г. изброява функциите на председателя на Народното събрание.

44. Чл. 8, ал. 2 предвижда, че заместник-председателите подпомагат председателя и изпълняват функциите, които той им е възложил. Заместник-председателите участват в ръководството на заседанията на Народното събрание, заедно с председателя; той определя кои от тях да го правят всяка седмица (чл. 8, ал. 3 от Правилника). Един от заместник-председателите ръководи заседанията, когато председателят участва в разискванията по даден въпрос (чл. 8, ал. 6 от Правилника).

45. Когато председателят на Народното събрание реши да възложи на заместник-председателите постоянно извършването на някои дейности, това става чрез издаване на писмена заповед (чл. 8, ал. 4). Ако председателят на Народното събрание отсъства, той трябва да възложи на някой от заместник-председателите да го замества; а когато това не е направено, той се замества от заместник-председателя, излъчен от най-голямата парламентарно представена партия или коалиция (чл. 8, ал. 5).

46. От 1991 г. насам традицията е всяка парламентарна група да има по един заместник-председател — позиция, залегнала в специален правилник, приет от всяко следващо Народно събрание през 1991, 1995, 1997, 2001, 2005, 2009, 2013, 2014, 2017 и 2021 г.

47. Възнаграждението на заместник-председателите е с 45% по-високо от възнаграждението на редовните членове (чл. 6, ал. 1 от Финансовите правила по бюджета на Народното събрание за 2017 г.).

В. Разпоредби, свързани с отстраняването на заместник-председателите на Народното събрание

48. Съгласно чл. 5, ал. 1 и 2 от Правилника от 2017 г., заместник-председателите могат да бъдат отстранени предсрочно::

(а) по тяхно заявление (чл. 5, ал. 1 (1));

(б) по писмено предложение най-малко на една трета от всички народни представители, когато е налице (i)обективна невъзможност за изпълнение на задълженията им, (ii)“системно превишаване на правата” или (iii)“системно неизпълнение на задълженията в рамките на тяхната компетентност“(чл. 5, ал. 1, т. 2)

(в) по писмено предложение на парламентарната група, която ги е предложила (чл. 5, ал. 1, т. 3); или

(г) когато напуснат парламентарната група, бъдат изключени се от нея или групата престане да съществува (чл. 5, ал. 2).

49. В случаите по букви а) и г) по-горе освобождаването просто се обявява, без да се обсъжда и гласува, докато в случаите по букви б) и в) то се поставя на гласуване, което трябва да бъде предшествано от изслушване на съответното лице. Предложението за освобождаване е прието, ако за него са гласували повече от половината от присъстващите народни представители. (чл. 5, ал. 3 и ал. 4).

50. Всички предишни правилници на Народното събрание, приети съгласно Конституцията от 1991 г. (през 1991, 1995, 1997, 2001, 2005, 2009, 2013 и 2014 г.), съдържат подобни разпоредби.

51. През 1992 г. група народни представители оспорват с искане за установяване на противоконституционност на действащите тогава разпоредби пред Конституционния съд с аргумента, че преждевременното освобождаване на председателя не може да бъде уредено в Правилника на Народното събрание. Съдът отхвърля искането, като намира, че чл. 73 от Конституцията от 1991 г. (вж. § 42 по-горе) разрешава на Народното събрание да се саморегулира чрез този правилник; това включва и преждевременното освобождаване на неговия председател. Това решение напълно съответства на конституционната роля на председателя на парламента (вж. § 36 по-горе) и е сходно с начина, по който въпросът е уреден в конституциите на много други европейски държави (вж. *Решение № 16 от 10.11.1992 г. по к. д. № 25/1992 г., КС, обн. ДВ, бр. 94/1992 г.*).

52. С изменение на чл. 5 от 1998 г. се въвежда възможността за отстраняване на заместник-председател на Народното събрание без гласуване, ако парламентарната група, която го е номинирала, престане да съществува (вж. § 48, букв. г) *in fine* по-горе). Група народни представители оспорват изменението пред Конституционния съд с аргумента, че то противоречи на конституционния принцип на правовата държава. Съдът отхвърля и това искане, като повтаря, че съгласно Конституцията от 1991 г. Народното събрание може да регулира автономно своята вътрешна организация; това включва основанията, на които то може да отстрани своя председател или заместник-председатели, и процедурата, която трябва да се следва в такива случаи (вж. *Решение № 13 от 04.06.1998 г. по к. д. № 11/1998 г., КС, обн. ДВ, бр. 67/1998 г.*).

С. Разпоредби, свързани с поведението на народните представители

53. Съгласно чл. 155, ал. 1 от Правилника от 2017 г. поведението на народните представители трябва да се основава на уважение към авторитета на Народното събрание и на уважение към другите народни представители и външни лица; то не трябва да нарушава нормалното

протичане на парламентарната работа или реда в сградата на Народното събрание.

III. ПРАВНИ РАЗПОРЕДБИ И СЪДЕБНА ПРАКТИКА, СВЪРЗАНИ С „НАРОДНИЯ СЪД“

А. Правно основание за „Народния съд“

54. „Народният съд“ е създаден с Наредба-закон — озаглавена „Наредба-закон за съдене от Народен съд виновниците за въвлечане на България в световната война срещу съюзените народи и за злодеянията, свързани с нея“ — който е приет от правителството на 30 септември 1944 г., публикуван е и влиза в сила на 6 октомври 1944 г. Съгласно чл. 1 от него задачата му е да съди: а) министрите от правителството, които са заемали длъжността между началото на 1941 г. и 9 септември 1944 г.; б) депутатите от двадесет и петото Народно събрание (чийто мандат е продължил от февруари 1940 г. до 23 август 1944 г.); и в) „други граждански или военни лица“ за престъпленията, посочени в чл. 2 от указа.

55. Чл. 2, в първоначалната си редакция и изменен в края на ноември 1944 г., предвижда, че следните категории лица се наказват с неопределен срок на лишаване от свобода, доживотен затвор или смърт, както и с глоба:

(а) лица, които след 1 януари 1941 г. са „изложили сигурността на държавата или са поставили народните интереси в опасност, било като са сключили международни договори с воюващи държави, било като са взели решение да обявят война и да водят война“ (т. 1);

(б) лица, заемащи ръководни длъжности, които след 22 юни 1941 г. са „заповядали действия, нарушаващи обявения неутралитет към Съюза на съветските социалистически републики и с това са отегили международното положение на България“ (т. 2);

(в) лица, заемащи ръководни длъжности, които „във връзка с обявяването и воденето на войната с Англия и Североамериканските съединени щати, не са изпълнили своето служебно задължение, като не са взели надлежни и своевременни мерки за предпазване на народа и държавата от морално и материално увреждане“ (т. 3);

(г) лица, които след 1 януари 1941 г. „в старите предели на страната, в Македония, Тракия или другаде, са използвали своите връзки с властта, или с воюващите държави, или служебното си положение, за да набавят за себе си или за друго противозаконна имотна облага“ (т. 4);

(д) лица, които „са били в служба на Германия или на съюзниците ѝ и при нейното упражняване дейно и съществено са допринесли за провеждането политиката на тия държави във вреда на интересите на българския народ“ (т. 5);

(е) лицата, които „които през същото време са изпращали [български] войски в Югославия и Гърция, за да преследват народоосвободителните войски на тези страни, както и ония ръководни военни лица, които със своите действия или бездействия, са станали причина да се поставят в опасност [българските] войски“ (т. 6);

(ж) лица, които „в страната или извън нея, във връзка с водената след 1 януари 1941 година от правителствата външна или вътрешна политика, са заповядали, поощрили или извършили убийства, тежки телесни повреди, палежи, грабежи, обира и изтезания“ (т. 7);

(з) лица, които „доброволно са служили и предавали на полицията, жандармерията и войската такива сведения, които са се отнасяли до безопасността или важни интереси на партизаните или другите борци за народните свободи“ (т. 8);

(и) „следователи, прокурори и съдии, които при предварителното или съдебно дирене или с издадените присъди са проявили явно пристрастие и грубо престараване, с цел да подкрепят провеждания над народа терор, безправие и насилие“ (т. 9);

(й) лица, които „в страната или извън нея, от 1 януари 1941 година до 9 септември 1944 година, със своите действия, писания, слово или по друг начин са допринесли дейно и съществено за извършването или провеждането на горните деяния, както и за гоненията срещу евреите“ (т. 10).

56. По силата на чл. 4, ал. 2 от Наредба-законът цялото или част от имуществото на осъденото лице е трябвало да бъде конфискувано.

57. „Народният съд“ е компетентен също така да съди, осъжда и наказва починали лица, дори ако смъртта е настъпила преди повдигането на обвинението (чл. 4, ал. 3).

58. „Народният съд“ се състои от два вида съдии: „народни съдии“, избрани от областните комитети на Отечествения фронт¹³, както и съдии, назначавани от министъра на правосъдието (по това време представител на Българската работническа партия (комунисти), впоследствие на Българската комунистическа партия — вж. бележка под линия 1) измежду съдиите и адвокатите в страната (чл. 6, ал. 1). Нейните състави също са разпределяни от министъра на правосъдието: (а) централни състави, състоящи се от тринадесет съдии (четирима назначени и останалите избрани), които съдят „регентите, министрите, народните представители, дворцовите съветници и висшите духовни и военни лица“, и (б) регионални състави, състоящи се от един назначен съдия и четирима избрани съдии (чл. 7). Съдът има главен народен

13. Отечественият фронт е политическа организация, създадена през 1942 г. Българската работническа партия (комунисти) (вж. бележка под линия 1) е един от основните ѝ основатели. Отечественият фронт извършва *държавен преврат* на 9 септември 1944 г. (вж. бележката под линия 3), след което сформира правителство, което остава на власт до 1946 г.

обвинител и други прокурори, които се назначават от правителството по предложение на министъра на правосъдието (чл. 5, ал. 1).

59. „Народният съд“ трябва да насрочи всички дела за разглеждане „в най-кратък срок“ и да приключи всички процеси преди 31 март 1945 г. (чл. 9, ал. § 1 и 4). Решенията на съда не подлежат на обжалване и се изпълняват незабавно (чл. 10).

В. Функциониране на „Народния съд“

60. „Народният съд“ е имал тринадесет централни и шестдесет и осем регионални състава. Според данните, публикувани от Държавна агенция „Архиви“ (вж. <https://narodensud.archives.bg/>), първият централен състав е натоварен със задачата да съди тримата бивши регенти (заемали длъжността между септември 1943 г. и 9 септември 1944 г.), деветте бивши царски съветници и всички министри от петте правителства, управлявали между февруари 1940 г. и 9 септември 1944 г.; общо петдесет и един души. Вторият централен съдебен състав е натоварен със съденето на бивши народни представители — общо 134 души. Третият централен състав е натоварен със задачата да съди шестимата български членове на следствените комисии в Катин и Винаца от 1943 г.¹⁴ Четвъртият централен състав е натоварен основно със съденето на бивши военни офицери; общо 341 души. Петият съдебен състав е натоварен с изслушването на различни бивши служители на полицията, жандармерията и разузнаването — общо 115 души. Шестият централен състав е натоварен със задачата да съди различни журналисти, писатели, карикатуристи, коментатори по радиото, редактори и директори на вестници, както и ръководители и активисти на националистически организации, за които се твърди, че са провеждали пропаганда в полза на фашистка Италия и хитлеристка Германия; общо около сто души. Седмият централен състав е натоварен да съди длъжностни лица, за които се твърди, че са участвали в антиеврейски преследвания в България или в окупираните от нея територии по време на Втората световна война; общо около 70 души. Осмият централен съдебен състав е натоварен със задачата да съди военни, полицаи и жандармеристи, както и различни други служители, за които се твърди, че са участвали в наказателни акции срещу партизани и техни поддръжници; общо 104 души. Деветият централен съдебен състав е натоварен със задачата да съди бивши военни съдии и прокурори, полицейски служители и сътрудници; общо около 230 души. Десетият централен състав е натоварен със задачата да съди длъжностни лица и бизнесмени, за които се твърди, че са отговорни за обвързването на българската икономика с тази на Германия; общо 84 души.

¹⁴. За комисията в Катин вж. *делото Janowiec и други срещу Русия* [GC], № 55508/07 и 29520/09, § 20, ЕСПЧ 2013 г.

Единадесетият централен състав е натоварен със задачата да съди длъжностни лица, за които се твърди, че са извършили престъпления в териториите, окупирани от България по време на Втората световна война; общо около 180 души. Дванадесетият централен съдебен състав е натоварен със задачата да съди агенти на Гестапо и германското разузнаване, ръководители на различни неправителствени организации, както и бивши полицейски служители и тайни сътрудници — общо около 170 души. Тринадесетият централен състав е натоварен със задачата да съди бивши полицаи и сътрудници, както и военни и служители, за които се твърди, че са преследвали или убивали партизани или техни поддръжници в няколко региона.

61. Сред осъдените от седмия състав е Александър Белев, бивш ръководител на Комисарството по еврейските въпроси през 1942—43 г. На 2 април 1945 г. е осъден за това, че „с действията си и с писанията си е допринесъл активно и значително за преследването на евреите“. В мотивите към решението си съдебният състав отбелязва, че той е участвал в изготвянето на различни антисемитски разпоредби, договорил се е с германски представител за депортиране на евреите от България, извършил е депортирането на евреите от югославските и гръцките територии, окупирани от България по време на Втората световна война, по най-жесток начин, организирал е създаването на концентрационни лагери и активно е стимулирал приемането на разпоредби за принудително преселване на евреите, живеещи в София, към провинцията. Г-н Белев е бил убит извънсъдебно преди съдебния процес. Седмият състав осъжда и други служители на Комисариата по еврейските въпроси. Сред осъдените от различни съдебни състави са и други отговорни лица, участвали в приемането и прилагането на расисткия Закон за защита на нацията от 1941 г., който в чл. 21—32 предвижда широкообхватни репресивни мерки срещу евреите в България, включително лишаването им от граждански права и собственост.

62. От декември 1944 г. до април 1945 г. централните и регионалните състави на „Народния съд“ провеждат общо над 130 процеса срещу около 11 000 обвиняеми, от които повече от 9000 са признати за виновни и осъдени — близо 2700 на смърт. Някои от осъдените на смърт вече са били екзекутирани извънсъдебно преди или по време на процеса. Първите присъди — на бившите регенти, кралски съветници, министри и членове на парламента — са произнесени на 1 февруари 1945 г., а осъдените на смърт са екзекутирани още същата вечер.

С. 1964 г. — амнистия за някои лица, осъдени от „Народния съд“

63. Със Закона за амнистията от 1964 г. са амнистирани всички лица, осъдени за престъпления по Наредба-законът за създаване на „Народния съд“, извършени преди 9 септември 1944 г., с изключение на осъдените за престъпления по чл. 2, т. 1, 2 и 6 от него (вж. § 55, букви а), б) и е) по-горе) и осъдените на смърт или доживотен затвор (чл. 5, ал. 1 от Закона за амнистията от 1964 г.).

Д. Искане до Конституционния съд от 1994 г. за обявяване на Наредба-закон за създаване на „Народния съд“ за противоконституционен.

64. През 1994 г., няколко години след падането на комунистическия режим в България, главният прокурор иска от (тогавашния) Върховен съд да отмени в рамките на производство по контрол — процесуална възможност, която престава да съществува през юни 2000 г. — някои от решенията на „Народния съд“. Върховният съд спира производството, а през март 1994 г. Пленумът на съда приканва Конституционния съд да се произнесе дали Наредба-законът за създаване на „Народния съд“ е в съответствие с Конституцията от 1991 г., с договорите, по които България е страна, и с общопризнатите норми на международното право. Той посочва, че Наредба-законът: а) криминализира с обратна сила деяния, извършени в миналото, в нарушение на забраната на Конституцията и на чл. 7, ал. 1 от Конвенцията; б) създава извънреден съд в нарушение на конституционната забрана; в) предвижда наказателно преследване на мъртви лица в противоречие с конституционното правило, че само живи лица могат да бъдат наказателно преследвани; г) прекомерно ограничава правото на защита; д) забранява обжалването в противоречие с чл. 2, ал. 1 от Протокол № 7 към Конвенцията; (е) не установява никакви правила за доказване, което е водело до произвол; и (ж) бил приет в нарушение на правилната конституционна процедура.

Е. 65. През м. юли 1994 г. Конституционният съд отклонява като недопустимо искането на Върховния съд с мотива, че Наредба-законът за създаване на „Народен съд“ е имал само еднократно и ограничено по време действие, което се е изчерпало през март 1945 г. Той вече не е част от действащото в България законодателство и следователно Конституционният съд не е компетентен да преценява дали е в съответствие с Конституцията от 1991 г. Всички международни договори, цитирани в искането на Върховния съд, са били сключени след като срокът на действие на Наредба-законът вече е бил изтекъл, поради което е недопустимо неговите норми да бъдат сравнявани с оглед на съответствието им с тях (вж. *Определение № 3 от 14.07.1994 г. по к. д. № 7/1994 г., КС*). **Отменя на две от решенията на „Народния съд“ от 1996 г**

66. В тълкувателно решение от 1995 г. (тогавашният) Върховен съд постановява, че наследниците на лица, осъдени от „Народния съд“, нямат право да искат преразглеждане на решенията му по реда на надзора; тази възможност е запазена за главния прокурор (вж. *Тълк. решение № 1 от 17.02.1995 г. по н. д. № 3/1994 г., ВС, ОСНК*).

67. През 1995 г. главният прокурор иска от (тогавашния) Върховен съд да отмени решенията, постановени от първия и втория състав на „Народния съд“ (вж. § 60 по-горе). През април и август 1996 г. Върховният съд уважава тези искания (вж. *Решение № 243 от 12.04.1996 г. по н. д. № 707/1995 г., ВС, II н. о., and Решение № 172 от 26.08.1996 г., по н. д. № 120/1995 г., ВС, I н. о.*). В първото от тези две решения, в което преразглежда присъдите на 126 народни представители, Върховният съд отбелязва, наред с другото, че решението на „Народния съд“ се основава на политизирано и едностранчиво изложение, което създава впечатлението, че обвиняемите са били осъдени въз основа на предварително изградена представа за тяхната колективна вина като членове на правителство, свалено със сила. По-нататък той отбелязва, че никоя от точките от обвинителния акт, с изключение на една, не описва действия, които могат да съставляват престъпленията, за които е повдигнато обвинението, че осъдените народни представители не са действали *stans rea* по отношение на тези деяния и че те на практика са били наказани за политическите си възгледи и действия. Останалите обвинения, свързани с престъплението, изразяващо се в нареждане, насърчаване или извършване на различни насилствени действия (вж. § 55, букв. ж по-горе), изискват индивидуална оценка на всеки отделен случай. По отношение на повечето осъдени лица присъдата на „Народния съд“ не се отнася конкретно до такива деяния. По отношение на двадесет и шест от тях в присъдата се посочват обстоятелства, които свързват съответните лица с подобни актове на насилие, но е

необходимо да се анализира внимателно всеки казус, за да се провери дали тези констатации са били доказани. Във всички случаи, с изключение на два, това не е така. Поради това се налага да бъдат отменени присъдите на 124 от 126-те осъдени народни представители и те да бъдат оправдани.

Ф. Решение на Конституционния съд от 1998 г. относно „Народния съд“

68. В решение от 1998 г., в което се разглежда, наред с другото, въпросът дали закон, предвиждащ възстановяване на имущество, конфискувано с решения на „Народния съд“ (вж. § 56 по-горе), отменяйки последиците от съдебни решения, накърнява по недопустим начин разделението на властите и независимостта на съдебната власт, Конституционният съд отбелязва, че „[Народният съд] не е [съд], съществуващ и действащ към онзи момент като част от правосъдната система на държавата“, а „извънреден съд... включващ в състава си дори лица без юридическо образование“ и който е действал по „обвинения...възбуждани и спрямо починали лица“. За Конституционния съд решенията на този съд „не могат да се окачествят като съдебни актове“, тъй като „не отговарят на изискванията за надлежно правосъдие, прогласени от Конституцията“ (вж. *Решение № 4 от 11.03.1998 г. по к. д. № 16/1997 г., КС, обн., ДВ, бр. 30/1998 г.*).

IV. ЗАКОНА ОТ 2000 Г. ЗА ОБЯВЯВАНЕ НА КОМУНИСТИЧЕСКИЯ РЕЖИМ В БЪЛГАРИЯ ЗА ПРЕСТЪПЕН

69. През 2000 г. българското Народно събрание приема Закон за обявяване на комунистическия режим в България за престъпен.

70. В чл. 1, ал. 1 от този закон се посочва, че Българската комунистическа партия е дошла на власт на 9 септември 1944 г. с помощта на „чужда сила, обявила война на България“¹⁵ и в нарушение на (действащата тогава) Конституция от 1879 г., а в чл. 1, ал. 2 се посочва, че тази партия е била отговорна за управлението на страната в периода от 9 септември 1944 г. до 10 ноември 1989 г.

71. В чл. 2, ал.1, т. 3 се посочва, че ръководството и главните активисти на тази партия са отговорни за „безпрецедентната разправа с...всички невинно осъдени от така наречения "Народен съд"“.

¹⁵. На 5 септември 1944 г. Съветският съюз обявява война на България (която, въпреки че става съюзник на нацистка Германия през 1941 г. и обявява война на Обединеното кралство и Съединените американски щати през декември 1941 г., не обявява война на Съветския съюз и запазва дипломатическите си отношения с него), а на 8 септември 1944 г. съветската армия навлиза в България, без да срещне съпротива. Тази армия окупира страната до 1947 г.

72. В чл. 3, ал. 1 комунистическият режим, който се счита за управляващ между двете горепосочени дати, е обявен за „престъпен“, а в чл. 3, ал. 2 Българската комунистическа партия е обявена за „престъпна организация ... [насочена] към потъпкване на човешките права и демократичната система“.

V. ЗАКОНА ЗА ПОЛИТИЧЕСКА И ГРАЖДАНСКА РЕАБИЛИТАЦИЯ НА ПРЕСЛЕДВАНИ ЛИЦА ОТ 1991 Г

73. Чл. 1, ал. 1 от Закона за политическа и гражданска реабилитация на преследвани лица от 1991 г., изменен през 2010 г., реабилитира всички лица, осъдени от третия състав на „Народния съд“ (вж. § 60 по-горе). В мотивите към законопроекта (№ [054-01-25](#)), довел до изменението от 2010 г., се уточнява, че става дума за четиримата български членове на разследващите комисии в Катин и Винаца от 1943 г.¹⁶, които са се придържали към позицията, че съветските власти са отговорни за тези кланета, и се посочва, че е недопустимо хора, които са говорили за престъпленията на съветския режим, да останат без реабилитация, която вече не може да бъде осъществена по съдебен път по процедурни и практически причини (вж. §§ 64 и 66 по-горе).

3 СЪОТВЕТНИТЕ МАТЕРИАЛИ НА СЪВЕТА НА ЕВРОПА

74. Резолюция 1481 (2006) на Парламентарната асамблея на Съвета на Европа (ПАСЕ) относно необходимостта от международно осъждане на престъпленията на тоталитарните комунистически режими ([линк](#)) гласи следното:

„1. Парламентарната асамблея се позовава на своята Резолюция 1096 (1996) относно мерките за премахване на наследството на бившите комунистически тоталитарни системи.

2. Тоталитарните комунистически режими, които управляват в Централна и Източна Европа през миналия век и които все още са на власт в редица страни по света, без изключение се характеризират с масови нарушения на правата на човека. Нарушенията се различават в зависимост от културата, държавата и историческия период и включват индивидуални и масови убийства и екзекуции, смърт в концентрационни лагери, глад, депортации, изтезания, робски труд и други форми на масов физически терор, преследване на етническа или религиозна основа, нарушаване на свободата на съвестта, мисълта и изразяването, свободата на печата, както и липсата на политически плюрализъм.

¹⁶. Вж. бележка под линия 14.

РЕШЕНИЕ ЖАБЛЯНОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

3. Престъпленията са оправдавани в името на теорията за класовата борба и принципа на диктатурата на пролетариата. Интерпретацията на двата принципа е легитимираща „елиминирането“ на хора, които са били смятани за вредни за изграждането на новото общество и като такива за врагове на тоталитарните комунистически режими. Голям брой от жертвите във всяка засегната държава са били нейни граждани. Такъв е случаят най-вече с народите на бившия СССР, които далеч надхвърлят другите народи по брой на жертвите.

4. Асамблеята признава, че въпреки престъпленията на тоталитарните комунистически режими, някои европейски комунистически партии са допринесли за постигането на демокрация.

5. Падането на тоталитарните комунистически режими в Централна и Източна Европа не във всички случаи е последвано от международно разследване на извършените от тях престъпления. Нещо повече, авторите на тези престъпления не са изправени пред международната общност, както е случаят с ужасните престъпления, извършени от националсоциализма (нацизма).

6. Поради това обществената осведоменост за престъпленията, извършени от тоталитарните комунистически режими, е много слаба. Комунистическите партии са законни и активни в някои страни, макар че в някои случаи те не са се дистанцирали от престъпленията, извършени от тоталитарните комунистически режими в миналото.

7. Асамблеята е убедена, че осъзнаването на историята е една от предпоставките за избягване на подобни престъпления в бъдеще. Освен това моралната оценка и осъждането на извършените престъпления играят важна роля във възпитанието на младите поколения. Ясната позиция на международната общност по отношение на миналото може да бъде ориентир за бъдещите им действия.

8. Освен това Асамблеята смята, че жертвите на престъпления, извършени от тоталитарните комунистически режими, които все още са живи, или техните семейства заслужават съчувствие, разбиране и признание за страданията си.

9. Тоталитарните комунистически режими все още действат в някои страни по света и продължават да се извършват престъпления. Възприятията относно националните интереси не трябва да пречи на страните да отправят адекватна критика към настоящите тоталитарни комунистически режими. Асамблеята категорично осъжда всички тези нарушения на правата на човека.

10. Дебатите и осъжданията, проведени досега на национално равнище в някои държави-членки на Съвета на Европа, не могат да откажат международната общност от заемане на ясна позиция по отношение на престъпленията, извършени от тоталитарните комунистически режими. Тя е морално задължена да направи това без по-нататъшно отлагане.

11. Съветът на Европа е в добра позиция за провеждането на такъв дебат на международно равнище. Всички бивши европейски комунистически страни, с изключение на Беларус, вече са членки, а защитата на правата на човека и върховенството на закона са основните ценности, които той защитава.

12. Ето защо Асамблеята решително осъжда масовите нарушения на правата на човека, извършени от тоталитарните комунистически режими, и изразява съчувствие, разбиране и признание към жертвите на тези престъпления.

РЕШЕНИЕ ЖАБЛЯНОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

13. Освен това тя призовава всички комунистически или посткомунистически партии в държавите-членки, които все още не са го направили, да преразгледат историята на комунизма и собственото си минало, да се разграничат ясно от престъпленията, извършени от тоталитарните комунистически режими, и да ги осъдят без всякаква двусмисленост.

14. Асамблеята вярва, че тази ясна позиция на международната общност ще пропрати пътя към по-нататъшно помирение. Освен това тя би могла да насърчи историците по целия свят да продължат изследванията си, насочени към установяване и обективно потвърждаване на случилото се.“

ПРАВОТО

ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 10 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

75. Във връзка с оплакването си, че е бил освободен от поста заместник-председател на Народното събрание поради направени от него изявления, жалбоподателят се позовава на член 10 от Конвенцията, който предвижда, доколкото е приложимо:

„1. Всеки има право на свобода на изразяването на мнения. Това право включва свободата на всеки да отстоява своето мнение, да получава и да разпространява информация и идеи без намеса на държавните власти...

2. Упражняването на тези свободи, доколкото е съпроводено със задължения и отговорности, може да бъде обусловено от процедури, условия, ограничения или санкции, които са предвидени от закона и са необходими в едно демократично общество в интерес на националната и обществената сигурност и на териториалната цялост, за предотвратяването на безредици или престъпления, за защитата на здравето и морала, както и на репутацията или правата на другите, за предотвратяване разкриването на информация, получена доверително, или за гарантиране авторитета и безпристрастността на правосъдието.“

А. Допустимост

1. *Искането на правителството за прилагане на член 17 от Конвенцията*

(а) Становища на страните

76. Според правителството жалбата е несъвместима *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията по силата на член 17. Причината за това е консенсусът в Европа, че комунистическите режими са несъвместими с разпоредбите и духа на Конвенцията и са се характеризирали с масови нарушения на правата на човека. Резолюция 1481 (2006) на ПАСЕ призова посткомунистическите политически партии да се разграничат от тези жестокости и да ги осъдят без двусмислие. Във всеки случай всички тоталитарни идеологии трябва да бъдат третираны равнопоставено и тяхното изразяване, независимо от формата, не може да се ползва със защита. Преследването, извършено от „Народния съд“,

е ясно установено и осъдено от законодателя. В България съществува консенсус, че този извънреден съд, създаден от комунистическия режим, е отговорен за тежки нарушения на правата на човека. По този начин опитът на жалбоподателя да узакони това преследване не попада под защитата на член 10, особено като се има предвид обществената му роля, начинът, по който се е изразил, и неуспехът му да се дистанцира от тази позиция.

77. Жалбоподателят твърди, че за разлика от положението с нацизма, няма консенсус по отношение на трибуналите, като например „Народният съд“, създадени след Втората световна война в различни европейски държави за съдене на военнопредстъпници, нацисти и техни сътрудници. Той отбелязва, че „Народният съд“ е бил създаден и е функционирал по време на правителството на Отечествения фронт, преди установяването на комунистическия режим в България, че работата му все още се оценява по различни начини и че дебатът за него продължава. Освен това не може да се направи паралел между Българската социалистическа партия и крайно десните политически партии. Както е видно от изказванията му, неговата позиция се основава на исторически факти и той не защитава начина на действие на „Народния съд“, нито омаловажава жертвите му, а просто призовава за по-просветен и балансиран поглед към един болезнен период от историята на България. Като твърди, че „Народният съд“ е бил оправдан в следвоенна България, той на практика защитава жертвите на антисемитските репресии в окупираните от нея територии по време на Втората световна война, тъй като този съд е наказал и извършителите на тези репресии. Следователно член 17 от Конвенцията не е приложим към неговия случай.

(b) Преценката на Съда

78. Член 17 от Конвенцията се прилага пряко само по изключение и в крайни случаи. В случаите по член 10 може да се прибегне до обявяване на жалба за несъвместима *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията единствено ако веднага става ясно, че въпросното изразяване е целяло да отклони този член от истинската му цел, като е използвало правото на свобода на изразяване за цели, противоречащи на ценностите на Конвенцията (вж. *Pastörs срещу Германия*, № 55225/14, § 37, 3 октомври 2019 г., с допълнителни препратки). Този въпрос трябва да се преценява в светлината на обстоятелствата и целия контекст (вж. делото *M'Bala срещу Франция* (dec.), № 25239/13, § 37, ЕСПЧ 2015 (извлечения)). Тук може да се добави, че от практиката на Съда в тази област става ясно, че този контекст е преди всичко контекстът на държавата, в която са направени въпросните изказвания.

79. В този случай не става веднага ясно, че въпросните действия и изявления, по-специално изявлението за „Народния съд“, са имали за

цел да отклонят свободата на изразяване за цели, противоречащи на ценностите на Конвенцията (сравни *Lilliendahl срещу Исландия* (dec.), № 29297/18, § 26, 12 май 2020 г.; сравни *Belkacem срещу Белгия* (dec.), № 34367/14, §§ 33—34, 27 юни 2017 г., и *Roj TV A/S срещу Дания* (dec.), № 24683/14, §§ 46—48, 17 април 2018 г.). Преценката на този въпрос изисква по-задълбочен анализ на естеството на действията и изявления и на контекста, в който са направени. От това следва, че оплакването по член 10 не може да бъде намерено за несъвместимо *ratione materiae* с разпоредбите на Конвенцията на основание член 17, която разпоредба по-скоро ще влезе в сила при анализа на това дали отстраняването на жалбоподателя от поста му е било „необходимо в демократичното общество“ (вж. §§ 122 и 131 по-долу и сравни *Lehideux и Isorni срещу Франция*, 23 септември 1998 г., § 38, *Доклади за присъди и решения* 1998-VII).

80. Поради това искането на правителството не може да бъде прието.

2. Заключение относно допустимостта на жалбата

81. В жалбата се повдигат достатъчно сложни фактически и правни въпроси, за да се наложи разглеждането ѝ по същество. Освен това тя не е недопустима на други основания. Следователно тя трябва да бъде обявена за допустима.

В. По същество

1. Наличие на намеса в правото на свобода на изразяване

(а) Становища на страните

82. Правителството твърди, че освобождаването на жалбоподателя от длъжността заместник-председател на Народното събрание не е засегнало правото му на свобода на изразяване. Освобождаването не е било съпроводено с никакви мерки, като например глоби или изключване от парламентарната дейност, които да засягат правата му на народен представител, и по-специално възможността да се изразява в това си качество. Това не е навредило и на политическата му партия, която е можела да номинира друг заместник-председател на Народното събрание на негово място. Правителството също така подчертава, че е необходимо лицата, заемащи такива високи длъжности, да спазват високи етични стандарти във всички свои действия, и отбелязва, че дори впечатленията, които дадени действия оставят, могат да имат значение, особено що се касае за законодателния орган.

83. Жалбоподателят твърди, че освобождаването му от длъжност не само е накърнило достойнството и репутацията му, но е довело и до загуба на по-високото възнаграждение, произтичащо от тази длъжност, и следователно е представлявало санкция.

(b) Преценката на Съда

84. Безспорно е, че жалбоподателят е бил освободен от длъжността заместник-председател на Народното събрание в отговор на неговите изявления и експресивно поведение, въпреки че са били изразени съмнения дали той е написал обидната част от декларацията на партията си за „Народния съд“ (вж. §§ 7—8, 12—14, 18 и 33 по-горе и сравни *Stojanović срещу Хърватия*, № 23160/09, § 39, 19 септември 2013 г.; *Генов и Сърбинска срещу България*, № 52358/15, § 63, 30 ноември 2021 г.; и *Woźczuk срещу Полша*, № 52969/13, § 41, 9 декември 2021 г.). Въпреки това може да се постави въпросът дали това освобождаване представлява намеса под формата на формалност, условие, ограничение или наказание спрямо правото му на свобода на изразяване.

85. Общият принцип е, че обхватът на такава мярка — отказ за назначаване на длъжност или отстраняване от длъжност — трябва да се определи, като се разглежда в контекста на фактите по делото и на съответното законодателство (вж. *делото Glasenapp срещу Германия*, 28 август 1986 г., § 50, Серия А № 104; *Kosiek срещу Германия*, 28 август 1986 г., § 36, Серия А № 105; *Wille срещу Лихтенщайн* [GC], № 28396/95, § 43, ЕСПЧ 1999-VII; и *Baka срещу Унгария* [GC], № 20261/12, § 140, 23 юни 2016 г.).

86. В този случай от особено значение е, че длъжността на жалбоподателя е била по-скоро политическа, отколкото професионална.

87. Когато става въпрос за професионални длъжности — председатели на съдилища, съдии, прокурори, съдебни служители, държавни служители, университетски преподаватели, журналисти в обществени радио- и телевизионни оператори, служители в държавни или общински дружества, адвокати, нотариуси, лекари, медицински сестри, военнослужещи и т.н. — отстраняването или временното отстраняване от тези длъжности и дори отказите за назначаване на тях, които явно или скрито са свързани с изявления на заемащите длъжността или на кандидатите, консистентно се разглеждат като намеса в правото им на свобода на изразяване, както е посочено в следните примери:

(а) обявено намерение да не се назначава повторно председател на Върховния съд (вж. цитираното по-горе решение *Wille*, §§ 44 и 49—51);

(б) прекратяване на мандата на председател на Върховния съд (вж. цитираното по-горе решение *Baka*, §§ 145—52);

(в) уволнения на съдии (вж. *Pitkevich срещу Русия* (dec.), № 47936/99, 8 февруари 2001 г., и *Kudeshkina срещу Русия*, № 29492/05, §§ 79—80, 26 февруари 2009 г.);

(г) прекратяване на мандата на главен прокурор (вж. *Kövesi срещу Румъния*, № 3594/19, §§ 183—90, 5 май 2020 г.);

(д) отстраняване на заместник-главен прокурор (вж. *Jhangiryan срещу Армения* (dec.), № 8696/09, § 36, 5 февруари 2013 г.);

РЕШЕНИЕ ЖАБЛЯНОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(е) отстраняване на ръководителя на териториално звено на прокуратурата (вж. *Brisic срещу Румъния*, № 26238/10, § 89, 11 декември 2018 г.);

(ж) уволнения на прокурори (вж. *делото Altin срещу Турция* (dec.), № 39822/98, 6 април 2000 г., и *Goryaunova срещу Украйна*, № 41752/09, § 54, 8 октомври 2020 г.);

(з) уволнение на експерт в прокуратурата (вж. *Пеев срещу България*, № 64209/01, § 60, 26 юли 2007 г.);

(и) уволнение на пресаташе в прокуратурата (вж. *Guja срещу Молдова* [GC], № 14277/04, §§ 53 и 55, ЕСПЧ 2008);

(й) уволнения на държавни служители (вж. *делото Haseldine срещу Обединеното кралство*, № 18957/91, решение на Комисията от 13 май 1992 г., Решения и доклади (DR) 73, стр. 225; *делото Vogt срещу Германия*, 26 септември 1995 г., § 44, Серия А № 323; *делото Petersen срещу Германия* (dec.), № 39793/98, 22 ноември 2001 г.; *Volkmer срещу Германия* (dec.), № 39799/98, 22 ноември 2001 г.; *De Diego Nafria срещу Испания*, № 46833/99, § 30, 14 март 2002 г.; *Kern срещу Германия* (dec.), № 26870/04, 29 май 2007 г.; *Langner срещу Германия*, № 14464/11, § 39, 17 септември 2015 г.; *Karapetyan и други срещу Армения*, № 59001/08, § 36, 17 ноември 2016 г.; и *Catalan срещу Румъния*, № 13003/04, § 44, 9 януари 2018 г.);

(к) уволнение на университетски преподавател (вж. *делото Rubins срещу Латвия*, № 79040/12, §§ 68—70, 13 януари 2015 г.);

(л) временно отстраняване на университетски преподавател (вж. *Gollnisch срещу Франция* (dec.), № 48135/08, 7 юни 2011 г.);

(м) уволнения на журналисти в обществените радио и телевизия (вж. *делото Fuentes Vobo срещу Испания*, № 39293/98, § 38, 29 февруари 2000 г.; *Ненкова-Лалова срещу България*, № 35745/05, §§ 52—53, 11 декември 2012 г.; и *Matiz срещу Унгария*, № 73571/10, §§ 25—27, 21 октомври 2014 г.);

(н) уволнения на служители на държавни и общински дружества (вж. *Balenović срещу Хърватия* (dec.), № 28369/07, 30 септември 2010 г.; *Bathellier срещу Франция* (dec.), № 49001/07, 12 октомври 2010 г.; *Skwirut срещу Полша* (dec.), № 11002/07, §§ 39—40, 4 ноември 2014 г.; и *Marunić срещу Хърватия*, № 51706/11, § 45, 28 март 2017 г.);

(о) лишаване от права на адвокат (вж. *делото Bagirov срещу Азербайджан*, № 81024/12 и 28198/15, § 70, ЕСПЧ 2013 г.

(п) временно лишаване от правоспособност на нотариус (вж. *решението Ana Ioniță срещу Румъния*, № 30655/09, § 41, 21 март 2017 г.);

(с) уволнение на лекар в държавна болница (вж. *Gawlik срещу Лихтенщайн*, № 23922/19, § 48, 16 февруари 2021 г.);

(ц) уволнение на медицинска сестра в болница, която е публично-частично собствено (вж. *делото Heinisch срещу Германия*, № 28274/08, §§ 43—45, ЕСПЧ 2011 (извлечения); и

(ч) временно отстраняване на адмирал (вж. *дело E.S. срещу Германия*, № 23576/94, решение на Комисията от 29 ноември 1995 г., недокладвано).

88. Същата логика се прилага и за по-леки мерки, засягащи заетостта в публичния сектор:

(а) отказ за повишаване на държавен служител (вж. *делото Otto срещу Германия* (дес.), № 27574/02, 24 ноември 2005 г.);

(б) понижаване в длъжност на съдии (вж. *делото Albayrak срещу Турция*, № 38406/97, § 38, 31 януари 2008 г.; *Eminağaoğlu срещу Турция*, № 76521/12, § 127, 9 март 2021 г.; и *Мирослава Тодорова срещу България*, № 40072/13, §§ 157—64, 19 октомври 2021 г.);

(в) порицания или предупреждения, отправени към съдии (вж. *делото Leiningen-Westerburg срещу Австрия*, № 26601/95, решение на Комисията от 20 януари 1997 г., DR 88-A, стр. 85, на стр. 91; *делото Kayasi срещу Турция*, № 26601/95, решение на Комисията от 20 януари 1997 г., DR 88-A, стр. 64119/00 и 76292/01, §§ 78—81, 13 ноември 2008 г.; *Di Giovanni срещу Италия*, № 51160/06, § 74, 9 юли 2013 г.; *Guz срещу Полша*, № 965/12, § 73, 15 октомври 2020 г.; и *Kozan срещу Турция*, № 16695/19, § 52, 1 март 2022 г.), адвокат (вж. *решението Veraart срещу Нидерландия*, № 10807/04, § 49, 30 ноември 2006 г.), журналист (вж. *Wojtas-Kaleta срещу Полша*, № 20436/02, § 44, 16 юли 2009 г.) и академик (вж. *Kula срещу Турция*, № 20233/06, §§ 36—40, 19 юни 2018 г.); и

(г) дори решение, което е само хипотетично способно да засегне кариерните перспективи на съдията (вж. *решението Panioglu срещу Румъния*, № 33794/14, § 98, 8 декември 2020 г.).

89. Във всички тези случаи обаче се съдържат две предположения: че въпросните длъжности се ползват с някакъв вид стабилност или продължителност на мандата и че заемането им се обуславя главно от наличието на определена професионална квалификация.

90. Ето защо аргументите, свързани с тези длъжности, не могат автоматично да бъдат пренесени върху политическите длъжности. Последните по правило са нестабилни по своята същност и заемането им често се обуславя не само от притежаването на определени квалификации, но и от наличието и изразяването на възгледи, които съвпадат с възгледите на политическата партия, на която е предоставено правото да заема такава длъжност. Така уволнението на министър заради изказвания, които министър-председателят е счел за неприемливи, трудно би могло да се определи като намеса в правото на министъра на свобода на изразяване, която трябва да бъде обоснована съгласно член 10 § 2. В този контекст би било абсурдно да се счита за такава намеса и отстраняването на цялото правителство след парламентарен вот на недоверие, дори ако този вот е бил предизвикан от изявления на министри от правителството. Неотдавна беше изразено

и съмнение дали отстраняването от длъжността говорител на съда може да се счита за намеса в правото на свобода на изразяване, отново на основание, че не съществува право да се заема тази длъжност (вж. *Žurek срещу Полша*, № 39650/18, § 208, 16 юни 2022 г.).

91. Както е отбелязано в § 85 по-горе, това трябва да се определи с оглед на правилата на националното право относно въпросната длъжност. В настоящия случай длъжността на жалбоподателя като заместник-председател на Народното събрание, макар и да е свързана с 45 % по-високо месечно възнаграждение (вж. § 47 по-горе), очевидно е била по-скоро политическа, отколкото професионална.

92. Освен това жалбоподателят е заемал тази длъжност като представител на парламентарната си група, а не в лично качество (вж. §§ 5 и 46 по-горе). Той може да го загуби автоматично, ако бъде изключен от тази група, и може да бъде изключен от нея по искане на групата, без да е необходимо тя да обосновава решението си (вж. § 48, букв. в по-горе).

93. В същото време, за разлика от един министър, той не е заемал тази длъжност по силата на избора на Народното събрание, а се е ползвал с известна несменяемост *спрямо* парламентарното мнозинство. Съгласно Правилника за организацията и дейността на Народното събрание на Република България е могло той да бъде предсрочно освободен от длъжност само ако системно е превишавал правата си си или системно не е изпълнявал задълженията си (вж. § 48, букв. б по-горе). Всъщност въпросът дали тези две условия са били изпълнени е бил в основата на дебата, предшестващ гласуването за освобождаване на жалбоподателя, и на последвалото производство пред българския Конституционен съд (вж. §§ 19, 22, 25 и 28—33 по-горе).

94. Следователно може да се постави под въпрос дали освобождаването на жалбоподателя от длъжност е представлявало намеса в правото му на свобода на изразяване. Но не е необходимо да се решава този въпрос, тъй като дори да се приеме, че случаят е такъв, намесата е оправдана поради следните причини.

2. Аргументи, оправдаващи предполагаемата намеса

95. Намесата в правото на свобода на изразяване е съвместима с член 10 от Конвенцията, ако е „предвидена от закона“, преследва една или повече от законните цели, посочени във втората му алинея, и е „необходима в едно демократично общество“ за постигането на тази цел или тези цели.

(а) „Предписано от закона“

(i) *Становища на страните*

96. Правителството твърди, че правното основание за отстраняването на жалбоподателя от длъжност е било ясно и достатъчно предвидимо и че са били спазени съответните процедури. Отстраняването не е било нито произволно, нито в явно противоречие с правната разпоредба, на която се основава. По-специално мнозинството от Конституционния съд е обяснило защо действията на жалбоподателя могат да се разглеждат като системно превишаване на правата му.

97. Жалбоподателят твърди, че отстраняването му е било незаконно и произволно, тъй като действията, във връзка с които е извършено, очевидно не са представлявали „превишаване на правата му“ по смисъла на чл. 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание от 2017 г.

(ii) *Преценката на Съда*

98. Не е работа на Съдът да се произнася дали действията, във връзка с които жалбоподателят е бил освободен от длъжността си, са представлявали „системно превишаване на правата“ по смисъла на чл. 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание от 2017 г. (вж. §§ 18 и 48, букв. б по-горе). Въпросът е поставен пред българския Конституционен съд и мнозинството и малцинството в него са заели различни позиции (вж. §§ 25 и 29—33 по-горе). Съдът не е следваща инстанция по жалби от националните съдилища, а обхващат на неговата задача, когато преценява дали намесата в правото на свобода на изразяване е в съответствие с националното право и следователно е „предвидена от закона“, е подчинен на ограничения, присъщи на субсидиарния характер на Конвенцията: Съдът не може да оспорва начина, по който националните съдилища са тълкували и прилагали вътрешното право, освен в случаите на флагрантно нарушение или произволно тълкуване и/или прилагане (вж. *делото Йорданова и Тошев срещу България*, №. 5126/05, § 41, 2 октомври 2012 г.; *Ненкова-Лалова*, цитирано по-горе, § 54; и *Генов и Сърбинска*, цитирано по-горе, § 66, и конкретно по отношение на българския Конституционен съд, *Обединена македонска организация Илинден-Пирин и други срещу България*, № 59489/00, § 52, 20 октомври 2005 г.).

99. Мнозинството от българския Конституционен съд обяснява достатъчно подробно защо е на мнение, че действията на жалбоподателя — по-специално второто и третото му изявление — са подведени под хипотезата на чл. 5, ал. 1, т. 2. Те също така посочват причините, поради които смятат, че тези действия са имали „системен“ характер по смисъла на този член (вж. §§ 29—30 по-горе). Не може да

се каже, че решението им по този въпрос е произволно или явно противоречащо на тази правна норма. В тази връзка следва да се има предвид, че това очевидно е първият случай, в който този аспект на разпоредбата или на предшествашите я разпоредби, е бил поставен за разглеждан пред българския Конституционен съд (сравнете, *mutatis mutandis*, *Луканов срещу България*, 20 март 1997 г., § 44, Доклади 1997-II; *Jorgic срещу Германия*, № 74613/01, § 109, ЕСПЧ 2007-III; и *Soros срещу Франция*, № 50425/06, § 58, 6 октомври 2011 г.). Конструкцията, която мнозинството на съда предлага по отношение на думата „системно“ в този член, макар и може би нестандартно, не може да се разглежда като разширяващо по недопустим начин значението на този термин — термин на българското право, който следва да се тълкува в светлината на неговия контекст и цел, както и в значението му в българския език — до степен, която прави решението на мнозинството явно погрешно или произволно (сравни *Жечев/България*, № 57045/00, § 39, 21 юни 2007 г.). Всъщност самият Съд, когато тълкува термини в Конвенцията, понякога е избирал значение, което е по-конкретно или по-широко от обичайното (вж. *Van Droogenbroeck срещу Белгия*, 24 юни 1982 г., § 35 *in fine*, Серия А № 50; *Hirsi Jamaa и други срещу Италия* [GC], № 27765/09, §§ 172—75, ЕСПЧ 2012; и *Cyprus срещу Турция* (справедливо обезщетение) [GC], № 25781/94, § 42, ЕСПЧ 2014). Той дори се е отклонявал от буквалното значение или от значението, наложено от общоприетата практика, за да вземе предвид контекста, в който е използван терминът, да отчете значението на предмета и целта на разпоредбата, в която се съдържа терминът, както ги разбира Съдът (вж. *Klass и други срещу Германия*, 6 септември 1978 г., § 64, Серия А № 28; *Van der Mussele срещу Белгия*, 23 ноември 1983 г., § 33, Серия А № 70; *Pretto и други срещу Италия*, 8 декември 1983 г., §§ 25—26, Серия А № 71; *Axen срещу Германия*, 8 декември 1983 г., §§ 30—31, Серия А № 72; *Mathieu-Mohin и Clerfayt срещу Белгия*, 2 март 1987 г., §§ 48—50, Серия А № 113; *Niemietz срещу Германия*, 16 декември 1992 г., §§ 30—31, Серия А № 251-B; *United Communist Party of Turkey и други срещу Турция*, 30 януари 1998 г., §§ 24—25, Reports 1998-I; *Witold Litwa срещу Полша*, № 26629/95, §§ 60—61, ЕСПЧ 2000-III; *Société Colas Est и други срещу Франция*, № 37971/97, §§ 40—42, ЕСПЧ 2002-III; *Hajduová срещу Словакия*, № 2660/03, § 54, 30 ноември 2010 г.; и *Porchet срещу Швейцария* (dec.), № 36391/16, §§ 18—25, 8 октомври 2019 г.).

100. Не се твърди, че самият чл. 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание е твърде неясен. Във всеки случай правилата, целящи да осигурят нормалното функциониране на Народното събрание, неизбежно съдържат елемент на неяснота и подлежат на тълкуване в парламентарната практика (вж.

Karácsony и други срещу Унгария [GC], № 42461/13 and 44357/13, § 126, 17 май 2016 г.).

101. Следователно освобождаването на жалбоподателя от длъжността му е било „предвидено от закона“.

(b) Законна(и) цел(и)

(i) Становища на страните

102. Правителството твърди, че отстраняването на жалбоподателя от длъжността му е имало за цел да защити морала, репутацията на Народното събрание и на жертвите на комунистическия режим, както и обществения ред.

103. Жалбоподателят твърди, че, както е видно от аргументите му във връзка с член 17 от Конвенцията (вж. § 77 по-горе), неговото освобождаване не е преследвало законна цел.

(ii) Преценката на Съда

104. Защитата на обществения ред, в широкия смисъл, който Правителството приписва на това понятие, не е сред легитимните цели, посочени в член 10 § 2 от Конвенцията (вж. *Генов и Сърбинска*, цитирано по-горе, § 70). Но Съдът може да приеме, че отстраняването на жалбоподателя от длъжността му е целяло да защити „морала“ (вж. *mutatis mutandis*, *Sinkova срещу Украйна*, № 39496/11, § 103, 27 февруари 2018 г., и *Генов и Сърбинска*, цитирано по-горе, § 68) и „правата на другите“ (вж. *mutatis mutandis*, *Pastörs*, цитирано по-горе, § 41 *in fine*). Във всеки случай съществува естествена връзка между защитата на морала и защитата на правата на другите (вж. *Müller и други срещу Швейцария*, 24 май 1988 г., § 30, Серия А № 133).

(c) „Необходим в едно демократично общество“

(i) Становища на страните

105. Правителството твърди, че отстраняването на жалбоподателя от длъжността му е било необходимо и пропорционално. Изявленията му за „Народния съд“, които отразяват твърдите му убеждения по този въпрос, изразяват грубо неуважение към оцелелите и паметта на жертвите и са в разрез с основните демократични ценности, в нарушение на високите етични задължения и отговорности, произтичащи от заеманата от него длъжност. Изявленията са по-скоро резки и неуместни, отколкото свързани с текущ дебат. Както Народното събрание, така и Конституционният съд са изложили силни мотиви за освобождаването, взетото решение е в рамките на правомощията на Народното събрание да управлява вътрешните си работи, а също така са демонстрирали ангажимент да се противопоставят на всякакви опити за

оправдаване на престъпленията, извършени от „Народния съд“. Отстраняването е било по-лека мярка от присъда, глоба или забрана за заемане на публична длъжност. Освен това то не е засегнало политическата партия на жалбоподателя. При разглеждането на отстраняването Конституционният съд е взел предвид неговата сериозност. В по-общ план процедурата, по която е взето решението и по-която е извършено неговото оспорване, не разкрива никакви признаци на произвол.

106. Жалбоподателят твърди, че освобождаването му не е било нито необходимо, нито пропорционално и че мнозинството от Конституционния съд не е разгледало тези въпроси по надлежния ред.

(ii) *Преценката на Съда*

107. Същността на жалбата е, че освобождаването на жалбоподателя от длъжност е било недопустимо само по себе си, а не че не е имало процесуални гаранции във връзка с него. Всъщност жалбоподателят е бил наясно с причините за освобождаването и е бил изслушан преди предложението за освобождаване да бъде гласувано (вж. §§ 16, 18, 20 и 49 по-горе). Въпреки че то не е могло да бъде оспорено лично от него, то е било оспорено от шестдесет народни представители пред Конституционния съд, а жалбоподателят е бил поканен да встъпи в производството, но не го е направил (вж. §§ 25—26 по-горе). След това Конституционният съд е проверил дали освобождаването е било законно и оправдано, *наред с другото*, с оглед на аргументите, свързани с правото на жалбоподателя на свобода на изразяване (вж. §§ 28—33 по-горе).

108. Следователно анализът на Съда трябва да се съсредоточи върху същността на необходимостта от ограничението, а не върху въпроси, свързани с процедурата (вж. цитираното по-горе дело *Karácsony и други*, §§ 153—54). В този случай релевантните фактори са естеството на изявленията на жалбоподателя; контекстът, в който е настъпила предполагаемата намеса; и тежестта на предполагаемата намеса.

(1) *Характер на коментираните изявления*

109. Въпросът е по-конкретно дали изявленията, във връзка с които жалбоподателят е бил освободен от длъжността си, принадлежат към вид изразяване, което се ползва със засилена или намалена защита съгласно член 10 от Конвенцията.

— *Първо изявление*

110. Първото от тези твърдения — острата критика на договора между България и (тогавашната) Бивша югославска република Македония — едва ли може да се разглежда като обосноваващо предприетата срещу жалбоподателя мярка. Член на опозицията в

парламента има право да използва силен език, когато критикува правителството и неговите политики. Термините „търгашество от най-ниска проба“, „недоносче“ и „измишнџотина“, (вж. §§ 8 и 18 по-горе) са язвителни, но в никакъв случай не представляват реч на омразата или антидемократична реч.

111. Но не може да се каже, че това основание е останало релевантно, тъй като при оспорването на решението за освобождаването на жалбоподателя, българският Конституционен съд дори не го споменава (вж. §§ 28—30 по-горе), като по този начин очевидно го счита за неуместно. От това следва, че това изявление не може да бъде взето предвид при преценката на необходимостта от мярката срещу жалбоподателя (вж. *mutatis mutandis*, *Обединена македонска организация Илинден-Пирин и други срещу България* (№ 2), № 41561/07 и 20972/08, § 80, 18 октомври 2011 г., и *Национален турски съюз „Кунгюн“ срещу България*, № 4776/08, § 40, 8 юни 2017 г.).

— Второ изявление

112. С оглед на контекста, в който е направено, второто изказване — настояването на жалбоподателя „жертвите на фашизма“ в България да бъдат почитани заедно с жертвите на комунистическия режим, изречено точно в момента, в който българското Народно събрание се е изправило на крака за минута мълчание в памет на жертвите на комунистическия режим и без да е дадена думата на жалбоподателя, може да се разглежда като омаловажаване на жертвите на комунистическия режим и като противоречащо на ценностите, залегнали в основата на Конвенцията. Поради това то не заслужава засилената защита, която обикновено се предоставя на изразяването на мнение по въпроси от обществен интерес.

113. Жалбоподателят прави изявлението на 1 февруари, който от 2011 г. насам в България е ден, посветен на възпоменанието на всички жертви на комунистическия режим, като точната дата е избрана, защото на този ден през 1945 г. „Народният съд“ е постановил първите си присъди (вж. бележка под линия 2, както и § 62 по-горе). Жалбоподателят говори в качеството си на представител на политическа партия, която е наследник на партията, управлявала през целия период на комунистическия режим и която е най-отговорна за създаването и функционирането на „Народния съд“ (вж. §§ 4, 12 и 58 по-горе, както и бележки под линия 1, 3 и 13). Изявлението му е предшествано от реч, в която той възхвалява политическото насилие, в което тази партия е участвала в миналото, подигравателно е спрямо народния представител, предложил минутата мълчание, и неговата оценка за „Народния съд“, защитава тезата, че този съд е бил мярка, напълно оправдана от решенията на съюзниците през Втората световна война, и на практика категоризира всички осъдени от него хора като

„хитлери“ и „военнопредатели“ и „фашисти“ (вж. § 12 по-горе и бележка под линия 3). По този въпрос следва да се направи позоваване на съображенията, свързани с „Народния съд“, изложени в § 117 по-долу.

114. Нещо повече, жалбоподателят говори, без да му е дадена думата, и точно в момента, в който Народното събрание става на крака, за да почете с минута мълчание жертвите на комунистическия режим, включително жертвите на „Възродителния процес“ (вж. §§ 11—13 по-горе и бележка под линия 4). По този начин може да се направи известен паралел с поведението на жалбоподателя по делото *Pastörs* (цитирано по-горе, §§ 5 и 45), където крайно десен политик умишлено е избрал да произнесе реч в памет на жертвите на морска катастрофа, при която съветска подводница е потопила кораб, евакуиращ германски цивилни граждани, само един ден след Деня на възпоменание на жертвите на Холокоста, за да отбележи контраста между германските и еврейските жертви през Втората световна война.

— Трето изявление

115. Първият въпрос във връзка с третото изявление е дали то може да бъде приписано на жалбоподателя. Макар че някои от съдиите с особено мнение в българския Конституционен съд са имали съмнения по този въпрос и жалбоподателят го е отрекъл в настоящото производство, не може да има съмнение, че, както мълчаливо е приело мнозинството от този съд, той е автор на частта от декларацията от името на неговата политическа партия, която оправдава и определя „Народния съд“ като „необходимо и неизбежно военновременно правосъдие“ (вж. §§ 14, 16, 18 и 33 по-горе и сравни *Wojczuk*, цитирано по-горе, § 81). Към момента на публикуване на декларацията, жалбоподателят е член на изпълнителното бюро на тази партия, а изразената в декларацията позиция, от която бюрото почти веднага се дистанцира, съвпада по съдържание и стил с възгледите за „Народния съд“, които жалбоподателят изразява както малко преди това - на 1 февруари 2018 г., така и малко след това, в отговор на журналистически въпрос на 15 февруари 2018 г., когато заявява, че не той, а редица международни документи са характеризирали „Народния съд“ като „необходимо и неизбежно военновременно правосъдие“, и добавя, че тези документи „определят [този съд]... даже като задължителен“, както и в хода на дебата, предшестващ гласуването за неговото освобождаване на 21 февруари 2018 г. (вж. §§ 12, 17 и 20 по-горе).

116. Вторият въпрос във връзка с това твърдение е как то може да бъде характеризирано. Не е задача на Съда да се произнася по въпроси, които са чисто исторически (вж. *Ždanoka срещу Латвия* [GC], № 58278/00, § 96, ЕСПЧ 2006-IV). За настоящите цели обаче анализът

трябва да се съсредоточи, както е направено в делото пред българския Конституционен съд (вж. § 29 по-горе), върху ролята на „Народния съд“ в историята на България и върху начина, по който този извънреден съд се възприема в страната след падането на комунистическия режим.

117. „Народният съд“ е създаден след *държавния преврат* в България на 9 септември 1944 г. и окупацията на страната от Съветската армия. Той е натоварен със задачата да съди в кратък срок предполагаемите извършители на редица установени със задна дата и широко дефинирани престъпления (повече или по-малко сходни с военни престъпления и престъпления срещу мира и човечеството, , и имащи ясно изразен политически подтекст) и може да разглежда делата на, признава за виновни и осъжда дори хора, които вече са починали. Той съди общо около 11 000 души, като признава за виновни и осъжда над 9000 от тях, като близо 2700 - на смърт (вж. §§ 54—62 по-горе и бележки под линия 3 и 15).

118. След падането на комунистическия режим в България редица присъди, произнесени от „Народния съд“, са отменени, като някои от тях на основание, че съответните лица са били признати за виновни и наказани без конкретни доказателства и въз основа на фалшиви обвинения, единствено въз основа на предварително изградена представа за тяхната колективна вина като членове на правителство, свалено със сила, и по този начин те на практика са били наказани за своите политически възгледи и действия (вж. § 67 по-горе). Някои хора, осъдени от „Народния съд“, впоследствие са реабилитирани на основание, че са били признати за виновни само заради разобличаването на съветски военни престъпления (вж. § 73 по-горе).

119. През 1994 г. Пленумът на Върховния съд на България изразява виждане, че Наредба-законът за създаване на „Народния съд“ е в противоречие с основните принципи на наказателното право и справедливостта, като например забраната за криминализиране с обратна сила и принципа, че наказателната отговорност може да съществува само докато съответното лице е живо (вж. § 64 по-горе).

120. От своя страна, българският Конституционен съд, макар и да констатира, че не е компетентен да се произнася пряко по въпроса за конституционносъобразността на този Наредба-закон, констатира, че „Народният съд“ е извънреден съд, чиито решения „не могат да се окачествят като съдебни актове“, и че те „не отговарят на изискванията за надлежно правосъдие“ (вж. §§ 65 и 68 по-горе).

121. През 2000 г. българският законодателен орган приема мемориален закон, в който се обявява, че установяването на комунистическия режим в страната е започнало на 9 септември 1944 г. и че той се характеризира с потъпкване на човешките права и демократичната система, и в който „Народният съд“ се осъжда като инструмент за политически репресии (вж. §§ 69—72 по-горе).

122. Следователно може да се приеме, че „Народният съд“, независимо от това дали някои от съдените и признатите за виновни от него лица може да са били действително виновни за военни престъпления и престъпления срещу мира и човечеството (вж. параграфи 60—61 по-горе), е бил съд, противоречащ на най-основните изисквания за справедлив процес, и се възприема в България като неразривно свързан с репресиите, извършени от комунистическия режим. От това следва, че всяко категорично и цялостно оправдаване на този съд може да се разглежда като противоречащо на основните ценности на Конвенцията. Всъщност Съдът последователно е подчертавал важното място, което заема в едно демократично общество правото на справедлив съдебен процес (вж., наред с много други органи, *Delcourt срещу Белгия*, 17 януари 1970 г., § 25, Серия А № 11; *Airey срещу Ирландия*, 9 октомври 1979 г., § 24, Серия А № 32; и *Artico срещу Италия*, 13 май 1980 г., § 33, Серия А № 37). Именно във връзка с този аспект на казуса, член 17 от Конвенцията играе важна роля, насочвайки преценката за необходимост от намеса в правото на жалбоподателя на свобода на изразяване (вж. *mutatis mutandis Pastörs*, цитирано по-горе, § 46).

123. Изявлението — направено от името на политическа партия, чийто предшественик е носил значителна отговорност за създаването и функционирането на „Народния съд“ (вж. §§ 14 и 58 по-горе и бележки под линия 3 и 13) — няма никакъв нюанс; то представлява категорично и цялостно оправдаване на този съд, без да се признава, че той е бил създаден и е функционирал в нарушение на основните изисквания за справедлив процес и е издал хиляди произволни присъди и решения срещу политически противници (вж. § 67 по-горе), много от които са довели до незабавни екзекуции. Изявлението не е направено и в разгара на събитията; то е в писмен вид и по всичко личи, че формулировката му е съвсем съзнателно подбрана (вж. *Пастърс*, цитирано по-горе, § 46).

124. От това следва, че изявлението не заслужава засилената защита, която обикновено се предоставя на изразяването на мнение по въпроси от обществен интерес.

125. Фактът, че става дума за изявление на народен представител, при тези обстоятелства не омаловажава това заключение. Вярно е, че свободата на изразяване на мнение на народните представители по правило се ползва със засилена защита (вж. цитираното по-горе *Karácsony и други*, § 137, и *Selahattin Demirtaş срещу Турция* (№ 2) [GC], № 14305/17, §§ 242—43, 22 декември 2020 г.). Все пак тази свобода, тъй като носи със себе си „задължения и отговорности“, не е абсолютна (вж. *Karácsony и други*, § 139, и *Selahattin Demirtaş*, § 245, и двете цитирани по-горе). По-специално, изявленията на парламентаристи, които са в противоречие с демократичните ценности на системата на Конвенцията,

заслужават малка, ако изобщо заслужават, защита (вж. решението *Pastörs*, цитирано по-горе, § 47; *Будинова и Чапразов срещу България*, № 12567/13, § 90 *in fine*, 16 февруари 2021 г.; и *Бехар и Гутман срещу България*, № 29335/13, § 101 *in fine*, 16 февруари 2021 г.). Макар че тези „задължения и отговорности“ не изключват обсъждането на деликатни или чувствителни въпроси, все пак е от решаващо значение политиките, когато се изказват публично, да избягват коментари, които могат да насърчат нетолерантността, и да бъдат особено внимателни в защитата на демокрацията и нейните принципи. Поради статута и положението на даден политик в обществото е по-вероятно той да повлияе на избирателите или дори да ги подтикне, пряко или непряко, да заемат позиции и поведение, които могат да се окажат незаконни (вж. *Sanchez срещу Франция* [GC], № 45581/15, §§ 150—51 и 187, 15 май 2023 г.).

(2) Контекст на предполагаемата намеса

126. Историческият опит на съответната държава членка е от съществено значение при преценката дали е била необходима намесата в правото на свобода на изразяване (вж. *Vogt срещу Германия*, 26 септември 1995 г., §§ 51 и 59, Серия А № 323; *Rekvényi срещу Унгария* [GC], № 25390/94, §§ 41 и 47, ЕСПЧ 1999-III; *Jahn и други срещу Германия* [GC], № 46720/99 и 2 други, § 116, ЕСПЧ 2005-VI; *Ždanoka*, цитирано по-горе, § 119—21; *Fáber срещу Унгария*, № 40721/08, § 58, 24 юли 2012 г.; and *Vona срещу Унгария*, № 35943/10, § 66, ЕСПЧ 2013).

127. След Втората световна война България, подобно на други страни от Централна и Източна Европа, преживява няколко десетилетия на тоталитарно комунистическо управление. Както е записано в точки 2 и 3 от Резолюция 1481 (2006) на ПАСЕ, тези комунистически режими без изключение са се характеризирали с масови нарушения на правата на човека, като огромен брой жертви във всяка държава са били нейни граждани (вж. § 74 по-горе). Съдът от своя страна е обърнал специално внимание на тежестта на това комунистическо тоталитарно наследство (вж. *Ždanoka*, цитирано по-горе, §§ 119—20). Той също така отбелязва, че систематичният терор, прилаган за консолидиране на комунистическото управление в тези страни, остава сериозен белег в съзнанието и сърцето на Европа (вж. решението *Vajnai срещу Унгария*, № 33629/06, § 57, ЕСПЧ 2008 г.), а наскоро отбеляза, че всеки опит, дори и само потенциален, за увековечаване на политиките на тези режими би засегнал сериозно върховенството на закона и основите на демокрацията (вж. *Ignatencu and the Romanian Communist Party срещу Румъния*, № 78635/13, §§ 99—100 и 103, 5 май 2020 г., и сравни с обстоятелствата в *Romanov срещу Украйна* [Комитет], № 63782/11, §§ 159 и 163, 6 юли 2020 г.). В светлината на всичко това може да се приеме, че предвид близкото минало, държавите, които са преживели

комунистически репресии и жестокости, имат специална морална отговорност да се дистанцират от тях. Липсата на надлежно разследване на тези жестокости и сравнително слабата информираност на обществото за тях, отбелязани в точки 5 и 6 от гореспоменатата Резолюция 1481 (2006), правят тази отговорност в известен смисъл още по-належаща.

128. Както е отбелязано в § 122 по-горе, в България „Народният съд“ основателно се разглежда като неразривно свързан с репресиите, извършени от комунистическия режим в страната.

129. Въпреки че „Народният съд“ е функционирал преди повече от седемдесет години (вж. §§ 54, 59 и 62 по-горе), едва ли може да се каже, че изявленията за него в България имат само историческо значение. Репресивният режим, с чието създаване е свързан този съд, е прекратен много по-късно, преди малко повече от тридесет години (вж. § 70 по-горе). Следователно изминалото време не е направило неподходящо българските власти да реагират под някаква форма на изявлението на жалбоподателя (вж. *mutatis mutandis*, *Ždanoka*, цитирано по-горе, § 131).

130. В този контекст трябва да се прецени необходимостта от освобождаване на жалбоподателя от длъжност. Точно това е направил българският Конституционен съд, когато е разгледал искането по повод решението за неговото освобождаване (вж. § 29 по-горе).

(3) Тежест на предполагаемата намеса

131. Когато държава членка се позовава на принципа на „демократия, способна да се защитава сама“ —залегал член 17 от Конвенцията — за да оправдае намесата в права, защитени от Конвенцията или протоколите към нея, тя трябва внимателно да прецени обхвата и последиците от въпросната мярка, за да гарантира, че е постигнат подходящ баланс между необходимостта от защита на демократичното общество и защитата на тези права (вж. решението *Ždanoka*, цитирано по-горе, § 100 *in fine*).

132. В настоящия случай реакцията спрямо изявлението на жалбоподателя, оправдаващо „Народния съд“, се състои в освобождаването му от високопоставена политическа длъжност, която не се ползва с определен срок на пълномощията (вж. § 93 по-горе). Имайки за цел да регулира достъпа до политическия процес на най-високо равнище, тази мярка е по-скоро превантивна, отколкото наказателна по своя характер (вж. *mutatis mutandis* *Ždanoka*, цитирано по-горе, §§ 122 и 124). Това се потвърждава както от мотивите на акта на Народното събрание, така и от мотивите, изложени от Конституционния съд, за да отхвърли искането за установяване на неговата противоконституционност (вж. §§ 18 и 29—30 по-горе).

133. Освен това освобождаване не е имало дългосрочни последици за жалбоподателя (сравнете, *mutatis mutandis*, *Ždanoka*, цитирано по-горе, § 121, и *Paksas срещу Литва* [GC], № 34932/04, § 98, ЕСПЧ 2011 г.

(извлечения). То не е довело и до подобни последици за неговата политическа партия, която е могла и въпреки първоначалното си нежелание в крайна сметка назначава друг заместник-председател на негово място (вж. точки 22—23 *in fine* и 35 по-горе).

134. Следователно ефектът от мярката е предимно символичен. Въпреки че води до намаляване на възнаграждението, това не може да бъде приравнено към загубата на стабилна работа и на средства за препитание (вж. *Vogt*, § 60; *Fuentes Bobo*, § 49; и *Heinisch*, § 91, всички цитирани по-горе), нито към дисциплинарна санкция, наложена на народен представител (вж. *Szél и други срещу Унгария*, № 44357/13, § 84, 16 септември 2014 г.), още по-малко към заплащане на обезщетение за вреди (виж *Rashkin срещу Русия*, № 69575/10, § 19, 7 юли 2020 г.; *Kılıçdaroğlu срещу Турция*, № 16558/18, § 66, 27 октомври 2020 г.; и *Marinoni срещу Италия*, № 27801/12, § 82, 18 ноември 2021 г.), или снемане на депутатския имунитет, което отваря пътя към наказателно преследване (вж. *Selahattin Demirtaş*, цитирано по-горе, §§ 246—47, и *Kerestecioğlu Demir срещу Турция*, № 68136/16, § 67, 4 май 2021 г.), или до сериозни наказателни мерки, като например осъждане в наказателно производство (вж. *Lehideux и Isorni*, § 57, и *Wojczuk*, § 105, и двете цитирани по-горе), наказание глоба (виж *Soulas и други срещу Франция*, № 15948/03, § 46, 10 юли 2008 г.; *Orban и други срещу Франция*, № 20985/05, § 53, 15 януари 2009 г.; и *Šimunić срещу Хърватия* (dec.), № 20373/17, § 47, 22 януари 2019 г.), наказание глоба, конвертируема в лишаване от свобода (вж. *Nix срещу Германия* (dec.), № 35285/16, § 55, 13 март 2018 г.; *Williamson срещу Германия* (dec.), № 64496/17, § 27 *in fine*, 8 януари 2019 г.; и *Bonnet срещу Франция* (dec.), № 35364/19, §§ 56—58, 25 януари 2022 г.), условно наказание лишаване от свобода (вж. *Savva Terentyev срещу Русия*, № 10692/09, § 83, 28 август 2018 г., и *Pastörs*, цитирано по-горе, § 48) или ефективно наказание лишаване от свобода (вж. *Fatullayev срещу Азербайджан*, № 40984/07, § 103, 22 април 2010 г., и *Rouillan срещу Франция*, № 28000/19, §§ 74—75, 23 юни 2022 г.). Нито пък жалбоподателят е бил възпрепятстван по някакъв начин да разпространява възгледите си, нито по това време, нито впоследствие (обратното *Monnat срещу Швейцария*, № 73604/01, § 70, ЕСПЧ 2006-X).

135. Характерът на мярката, предприета срещу жалбоподателя, трябва да има голяма тежест при преценката дали твърдяната намеса в правото му на свобода на изразяване е била необходима и пропорционална.

РЕШЕНИЕ ЖАБЛЯНОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(4) Заключение

136. С оглед на анализирания по-горе фактори — естеството на въпросните изявления, контекстът, в който българските власти са реагирали на тях, и естеството на мярката, която са предприели в отговор — твърдяната намеса в правото на жалбоподателя на свобода на изразяване може да се разглежда като „необходима в едно демократично общество“.

137. Съответно се приема, че не е налице нарушение на член 10 от Конвенцията;

ПО ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ

1. Единодушно *обявява* жалбата относно твърдяната намеса в правото на жалбоподателя на свобода на изразяване за допустима;
2. *Приема*, с шест срещу един гласа, че не е налице нарушение на член 10 от Конвенцията.

Изготвено на английски език и съобщено писмено на 27 юни 2023 г., съгласно член 77, § 2 и 3 от Правилника на Съда.

Милан Блашко
Секретар

Пере Пастор Виланова
Председател

В съответствие с член 45, § 2 от Конвенцията и Правило 74, § 2 от Правилника на Съда, следните особени мнения са приложени към настоящото решение.

- (а) съвпадащо мнение на съдия Сергидес;
- (б) особено мнение на съдия Зюнд.

P.P.V.
M.B.

СЪВПАДАЩО МНЕНИЕ НА СЪДИЯ СЕРГИДЕС

1. Жалбоподателят се оплаква, че освобождаването му от длъжността заместник-председател на българския парламент (Народно събрание), заради направени от него публични изказвания, е нарушило член 10 от Конвенцията.

2. Гласувах в подкрепа на точки 1 и 2 от диспозитива на решението и единствената причина, поради която реших да напиша това съвпадащо особено мнение, е, че искам да развия изискването на член 10 § 2 от Конвенцията, а именно, че намесата в правото на свобода на изразяване трябва да бъде „предвидена от закона“, както се прилага към фактите по настоящото дело.

3. Чл. 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание предвижда, че заместник-председателите могат да бъдат отстранени от длъжност преди изтичането на мандата им, ако, наред с другото, една трета от народните представители предложат освобождаването им поради: а) „системно превишаване на правата им“ или б) „системно неизпълнение на задълженията в рамките на тяхната компетентност“ (вж. § 48, букв. б от решението). Конституционният съд за установяване на противоконституционност на решението на Народното събрание, с което жалбоподателят е освободен от поста си със седем гласа „за“ срещу пет „против“ на основание на чл. 5, ал. 1, т. 2 по-горе (вж. §§ 27—30 от решението).

4. Единственото, което ме притеснява, е въпросът дали мнозинството в Конституционния съд не е тълкувало и приложило чл. 5, ал. 1, т. 2, и по-специално думите „системно превишаване на правата им“, толкова произволно и необосновано, че да означава на практика „всяко превишаване на [неговите] правата“, без всъщност да вземе предвид прилагателното „системно“, което се отнася до това „превишаване“ и го квалифицира или характеризира. Ако случаят е такъв, тогава подобно тълкуване на закона би представлявало широко ограничение на свободата на изразяване на жалбоподателя и следователно би противоречало на принципа на ефективност — един от най-основните принципи на Конвенцията — който изисква „ограниченията на правата да се тълкуват ограничително, по начин, който дава практическа и ефективна защита на правата на човека“ (вж. *inter alia* *Demir u Baykara срещу Турция* [GC], № 34503/97, § 146, ЕСПЧ 2008 г., и *Norwegian Confederation of Trade Unions (LO) u Norwegian Transport Workers' Union (NTF) срещу Норвегия*, № 45487/17, § 96, 10 юни 2021 г.). Следователно едно широко ограничаване на свободата на изразяване, ако случаят е такъв, в крайна сметка би довело до нарушаване на свободата на изразяване на жалбоподателя по член 10. Както обаче ще обясня по-долу, случаят тук не е такъв, тъй като мярката

не представлява широкообхватно ограничение на свободата на изразяване на жалбоподателя.

5. Моята загриженост се дължи и на този коментар в § 99 от решението: „Конструкцията, която мнозинството на съда предлага по отношение на думата „системно“ в този член, *макар и може би нестандартно*, не може да се разглежда като разширяващо недопустимо значението на този термин...“ (курсивът е добавен). Наясно съм с правилото за тълкуване на законите, че ако не е налице противоположно намерение, се приема, че едни и същи термини в един и същи закон имат едно и също значение (вж. F. A. R. Bennion, *Bennion on Statutory Interpretation — A Code*, 5-то издание (LexisNexis, 2008 г.), раздел 355, стр. 1160). Прилагателното „системен“ е използвано в чл. 5, ал. 1, т. 2 два пъти, веднъж във връзка с превишаването на правата, което обсъждаме тук, и втори път в контекста на „системно неизпълнение на задълженията в рамките на тяхната компетентност“, където е очевидно, че прилагателното има по-скоро или главно повторен или количествен смисъл. 6. Според *Оксфордския речник на английския език* (3-то издание, Angus Stevenson (ed.), OUP, актуална онлайн версия 2015 г.), „системно“ като прилагателно означава „направен или действащ по определен план или система; методичен“. Според мен, следвайки буквалното му значение, прилагателното „системно“ не изисква непременно повтарящо се поведение, стига наличието на определен план да може да бъде доказано чрез детайлите на един-единствен случай на поведение (което може да има различни аспекти). Ето защо, що се отнася до злоупотребата с власт, считам, че прилагателното „системно“ има по-съществено значение от същото прилагателно, което се използва, когато става дума за неизпълнение на служебни задължения, където то има по-скоро количествен характер.

7. Мнозинството в Конституционния съд, обяснявайки в решението си, че жалбоподателят е извършил злоупотреба с власт, посочва две основания: на първо място, че системният характер на поведението на жалбоподателя „не е [имал] просто количествено измерение“ — и тук трябва да се припомни, че решението се основава на две, а не само на едно изявление на жалбоподателя — и, на второ място, че поведението на жалбоподателя е противоречало на ценностния избор, изразен в чл. 2, ал. 1, т. 3 от Закона за обявяване на комунистическия режим в България за престъпен от 2000 г., установяващ, че ръководството и главните активисти на тази партия са отговорни за „...безпрецедентната разправа с...всички невинно осъдени от така наречения "Народен съд", (вж. §§ 29—30 и 71 от решението).

8. Затруднението ми тук е, че по отношение на това второ основание Конституционният съд посочва, че поведението на жалбоподателя е представлявало превишаване на правата, но същевременно не обяснява как това поведение е било „системно“, в смисъл че е било в съответствие

с определен план на поведение. Независимо от това решението на Конституционния съд, с което се прилага член 5, ал. 1, т. 2 към случая на жалбоподателя, не може да се счита за произволно или необосновано, тъй като при тези обстоятелства от поведението на жалбоподателя, особено от второто му изявление, е видно, че той действително е превишил правата си по определен план и по методичен начин (да се върнем отново към речниковото определение по-горе). Конституционният съд несъмнено е бил наясно с този аспект, дори и да не го е споменал изрично в този контекст. Така, макар настоящото решение да разглежда тълкуването на понятието „системно“ като „може би нестандартно“, прилагането на закона съвсем не е произволно. Това, че поведението на жалбоподателя е имало определен план и че той е действал методично, превишавайки правата си, става ясно от изложеното в § 112—114 от настоящото решение, като се препраща и анализира второто изявление на жалбоподателя, което съдържа всички факти и елементи, необходими за установяване на това, че той е действал по такъв „системен“ начин. Тези факти или елементи са, *наред с другото*, следните: (а) жалбоподателят е направил изказването си на 1 февруари, който от 2011 г. е ден, посветен на възпоменанието на всички жертви на комунистическия режим; (б) той е говорил, без да му е била дадена думата, и точно в момента, когато Народното събрание е ставало, за да почете с едноминутно мълчание жертвите на комунистическия режим; (в) той се е отнесъл подигравателно спрямо депутата, предложил минутата мълчание, и с неговата оценка за „Народния съд“; г) изказването му е било предшествано от реч, в която той е възхвалявал политическото насилие, в което Българската комунистическа партия е участвала в миналото.

9. Всички тези факти или елементи, съдържащи се във второто изявление на жалбоподателя, които са достатъчни, за да установят или докажат наличието на определен план и метод на жалбоподателя за превишаване на правата му, следва да бъдат разгледани и преценени заедно — наред със съдържанието и характера на злоупотребата чрез това изявление — както и, разбира се, съдържанието на третото изявление на жалбоподателя и обстоятелствата, при които е направено, които също показват наличието на определен план и намерение за превишаване на правата му. Съдът не е длъжен да оспорва заключението на мнозинството в Конституционния съд, че третото изявление действително може да бъде приписано на жалбоподателя.

10. По този начин първоначалната ми загриженост за това дали мярката, както е тълкувана от Конституционния съд, може да представлява широкообхватно ограничение на свободата на изразяване, може да бъде преодоляна от начина, по който този съд в крайна сметка е приложил закона при обстоятелствата по делото. С оглед на това бих

РЕШЕНИЕ ЖАБЛЯНОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ - ОСОБЕНИ МНЕНИЯ

приел, както и в решението в § 101, че отстраняването на жалбоподателя от длъжност е било „предписано от закона“.

ОСОБЕНО МНЕНИЕ НА СЪДИЯ ЗЮНД

1. Изразявам несъгласието си с мнението, че член 10 не е бил нарушен в настоящия случай.

2. Съгласно член 5, ал. 1, т. 2 от Правилника за организацията и дейността на Народното събрание, заместник-председателите на Народното събрание могат да бъдат освободени от длъжност преди изтичането на мандата им, ако, наред с другото, една трета от народните представители предложат освобождаването им поради (а) „системно превишаване на правата им“ или (б) „системно неизпълнение на задълженията в рамките на тяхната компетентност“ (вж. § 48 (б) от решението).

3. Народното събрание основава решението си за освобождаване на жалбоподателя от длъжността заместник-председател на три случая. На първо място, на острата реч, която той произнася в лично качество като народен представител относно предложения договор с тогавашната Бивша югославска република Македония (вж. точки 6—8 от решението); на второ място, на изявлението, направено от името на неговата група във връзка с предложението на друга група да се почете с едноминутно мълчание паметта на „жертвите на комунистическия режим“ (вж. § 12 от решението), както и на поведението му, след като председателят приканва народните представители да почетат с едноминутно мълчание (вж. § 13 от решението); и на трето място, на декларацията, публикувана от Българската социалистическа партия на 13 февруари 2018 г., приписана на жалбоподателя, според която „Народният съд“ е бил необходим на съюзническите сили по време на Втората световна война и е бил „необходимо и неизбежно военновременно правосъдие“ — декларация, която партията незабавно оттегля, тъй като е само проект, който не е одобрен от Бюрото и не отразява позицията на партията (вж. § 14 от решението).

4. От самото начало бих искал да подчертая, че този Съд е известен с решението си по *делото Handyside срещу Обединеното кралство* (7 декември 1976 г., § 49, Серия А № 24), че свободата на изразяване представлява „една от най-важните основи на [демократичното] общество“ и „е приложима не само за “информация” или “идеи”, които се възприемат благосклонно или са считани за безобидни или неутрални, но също така и за тези, които обиждат, шокират или смущават държавата или която и да е част от населението. За да приведе в действие това разбиране за свободата на изразяване в контекста на политическите изказвания или дебатите по въпроси от обществен интерес, Съдът пояснява в *делото Perinçek срещу Швейцария* ([GC], № 27510/08, §§ 204, 206 и 280, ЕСПЧ 2015 (извлечения), че не трябва да се налагат ограничения или наказания за изказвания, освен ако те не могат да се разглеждат като пряк или косвен призив към насилие или

като оправдаване на насилие, омраза или нетърпимост. Така например в едно скорошно решение (*Erkizia Almandoz срещу Испания*, № 5869/17, 22 юни 2021 г.) Съдът установява нарушение на член 10 поради наказанието, наложено от испанските съдилища на жалбоподателя, който е произнесъл реч, завършваща с възгласа „Да живее Аргала!“, на събитие в памет на висш член на баската терористична организация ЕТА, което е било счетено от испанските власти за възхвала на терористични дейности. Както съдия Лемменс правилно поясни, терминът „*оправдаване на насилие, омраза или нетърпимост*“ (курсивът е добавен) трябва да се разбира в контекста на речта, насочена срещу определени групи от населението, и не може да се разбира като отделна категория, разграничима от призивите към насилие или речта на омразата.

5. В контекста на тази практика първият и третият пример, изтъкнати като фактически основания за ангажиране на отговорността на жалбоподателя, не попадат в обхвата на законните и пропорционални ограничения на свободата му на изразяване. В тези две изявления той изразява мнението си относно проекта за договор и — ако приемем, че той е авторът на въпросната декларация — относно ролята на „Народния съд“ в края на Втората световна война. Това не са случаи на изказвания, които призовават към насилие или подбуждат към омраза. Те просто отразяват мнението на заявителя по тези въпроси. Същото важи и за речта на жалбоподателя, когато в Народното събрание е предложено да се запази минута мълчание и председателят му дава думата. От друга страна, това, за което той може да бъде основателно критикуван, е фактът, че е взел думата отново, без разрешение, когато минутата мълчание вече е започнала.

6. Като се има предвид това, остава само един случай, за който жалбоподателят може да бъде критикуван. Както вече беше споменато, заместник-председателят на Народното събрание може да бъде отстранен от длъжността си в случай на системно превишаване на правата или системно неизпълнение на задълженията му. Еднократното нарушение не може да бъде приравнено на системна грешка, без да се тълкува произволно законът. Това е несъвместимо не само с обичайното значение на термина, но и с целта на закона. Заместник-председателят може да бъде отстранен, когато се счита, че не е в състояние или не желае да изпълнява задълженията си на тази длъжност. Това не може да се основава на един-единствен случай. Самото мнозинство счита, че подобно тълкуване е „може би нестандартно“ (вж. § 99 от решението). В своето съгласувано становище съдия Сергидес, макар да не крие опасенията си, се опитва да ги преодолее, като обяснява, че неправомерното поведение на жалбоподателя, дори да е единичен случай, може да е резултат от определен план и следователно да се счита за системно. Не мога да се съглася. Отново подчертавам, че речта сама

РЕШЕНИЕ ЖАБЛЯНОВ СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ - ОСОБЕНИ МНЕНИЯ

по себе си, ако не е свързана с призови за насилие, омраза или нетолерантност, не може да оправдае ограничения. Единичното провинение си остава единично, дори ако е придружено от изказване, което мнозинството не одобрява или което може дори да смята за шокиращо.

7. Това са причините, поради които, по мое скромно мнение, българското Народно събрание и Конституционният съд са нарушили член 10, като са отстранили и потвърдили отстраняването на жалбоподателя като заместник-председател на Народното събрание.